

Iloa ja yhteyttä varhaisesta vuorovaikutuksesta

Ideavihko varhaista vuorovaikutusta tukevasta toiminnasta

Kukkamaaria Lyly
Sanna Piesala
Annika Pynnönen

Opinnäytetyö
Marraskuu 2019
Sosiaali- terveys- ja liikunta-ala
Sosionomi (AMK), Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Tekijä(t) Lyly, Kukkamaaria Piesala, Sanna Pynnönen, Annika	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä Marraskuu 2019
	Sivumäärä 46	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Iloa ja yhteyttä varhaisesta vuorovaikutuksesta Ideavihko varhaista vuorovaikutusta tukevasta toiminnasta		
Tutkinto-ohjelma Sosiaalialan tutkinto-ohjelma		
Työn ohjaaja(t) Taja Kiiskilä, Asta Suomi		
Toimeksiantaja(t) Mannerheimin lastensuojeluliiton Jyväskylän yhdistys, Perhekeskus Tourutupa		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli tarkastella varhaista vuorovaikutusta ja sen merkitystä alle kolmevuotiaan lapsen kasvulle ja kehitykselle sekä tuoda esiin keinoja sen tukemiseen. Opinnäytetyön toimeksiantajana toimi Mannerheimin lastensuojeluliiton Jyväskylän yhdistyksen ylläpitämä perhekeskus Tourutupa.</p> <p>Opinnäytetyö oli tutkimuksellinen kehittämistyö. Kehittämistyönä luotiin teorian pohjalta ideavihko, joka sisältää vanhemman ja lapsen välistä varhaista vuorovaikutusta tukevaa toimintaa. Ideavihko on suunnattu Tourutuvan työntekijöiden käyttöön. Tavoitteena on, että työntekijät saavat ideavihkon kautta uusia ideoita varhaista vuorovaikutusta tukevan toiminnan toteuttamiseen.</p> <p>Opinnäytetyön tekijät kävivät testaamassa viittä eri ideavihkosta koottua tuokiota Tourutuvan vauvakerhossa ja lapsi-vanhempi ryhmässä. Aineisto kerättiin havainnoimalla toimintatuokioita ja haastatteleamalla tuokioilla mukana ollutta työntekijää. Tarkoituksena oli selvittää, tukeeko ideavihkoon koottu toiminta varhaista vuorovaikutusta. Opinnäytetyön aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.</p> <p>Kehittämishankkeen keskeisimpänä tuloksena oli, että ideavihkoon koottu toiminta tukee varhaista vuorovaikutusta. Toiminnan aikana vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta tuettiin esimerkiksi kannustamalla katsekontaktiin, kosketukseen ja positiivisen kuvan luomiseen lapsesta. Ideavihkoon oli koottu monipuolisesti erilaista toimintaa, joka sopi hyvin kohderyhmälle. Toimeksiantaja koki, että ideavihko on hyödyllinen niin työntekijöille kuin asiakkaillekin.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Varhainen vuorovaikutus, Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen, Kiintymyssuhde, Vanhemmuus		
Muut tiedot (Salassa pidettävät liitteet)		

Author(s) Lyly, Kukkamaaria Piesala, Sanna Pynnönen, Annika	Type of publication Bachelor's thesis	Date November 2019 Language of publication: Finnish
	Number of pages 46	Permission for web publication: x
Title of publication Joy and relatedness from early interaction An idea booklet on activities supporting early interaction		
Degree programme Degree Programme in Social Services		
Supervisor(s) Taja Kiiskilä, Asta Suomi		
Assigned by Jyväskylä Association of the Mannerheim League for Child Welfare, Tourutupa		
Abstract <p>The purpose of the thesis was to examine early interaction and its significance for the growth and development of children under three years of age. The purpose was also to highlight different ways to support early interaction. The assignor of the thesis was Tourutupa, a family centre belonging to the Jyväskylä Association of the Mannerheim League for Child Welfare.</p> <p>The thesis was a developmental research work. As a development work, an idea booklet was created containing activities that support early parent-child interaction. The booklet is intended for use by the Tourutupa employees. The goal was that the employees would obtain new ideas for early interaction activities from the idea booklet.</p> <p>The authors of the thesis went to test five different sessions collected from the idea booklet in Tourutupa's baby and parent-child group. The data was collected by observing the activity and interviewing the employee involved in sessions. The purpose was to examine whether the activities in the idea booklet supported early interaction. The data was analysed by using qualitative content analysis.</p> <p>The main result of the development work was that the activities in the idea booklet supported early interaction. During the activities, the adults and children's interaction was supported by, for example, encouraging touching, eye contact and doing things together. The idea booklet contained a variety of activities that were well suited for the target group. The thesis assignor felt that the idea booklet was useful for both the employees and customers.</p>		
Keywords/tags (subjects) Early interaction, Supporting early interaction, Affection relationship, Parenthood		
Miscellaneous (Confidential information)		

Sisältö

1	Johdanto	3
2	Varhainen vuorovaikutus.....	4
2.1	Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen	7
2.2	Kiintymyssuhteet.....	9
2.3	Mentalisaatio.....	13
3	Tourutupa	16
4	Ryhmätoiminta.....	17
5	Tarkoitus ja tavoite.....	19
6	Opinnäytetyön toteuttaminen.....	19
6.1	Kehittämistyön toteuttaminen.....	20
6.2	Oppaan tekeminen.....	23
6.3	Ohjausten toteuttaminen.....	24
7	Aineistonkeruu ja analysointi.....	26
7.1	Aineistonkeruu	26
7.1.1	Avoin havainnointi.....	27
7.1.2	Avoin haastattelu.....	28
7.2	Aineiston analysointi	29
8	Kehittämistyön tulokset	33
9	Pohdinta.....	37
9.1	Johtopäätökset ja pohdinta.....	37
9.2	Eettisyys ja luotettavuus	41
	Lähteet	43

Taulukot

Taulukko 1. Kehittämistyön eteneminen.	22
Taulukko 2. Ohjaustuokioiden toteuttaminen.	25
Taulukko 3. Aineistonkeruu.	26
Taulukko 4. Esimerkki aineiston pelkistämisestä ja jakamisesta alaluokkiin.	31
Taulukko 5. Esimerkki aineiston luokittelusta yläluokkiin.	32
Taulukko 6. Yläluokkien liittyminen yhdistävään luokkaan.	33

1 Johdanto

Varhainen vuorovaikutus on lapsen ja vanhemman välillä käytävää vuorovaikutusta lapsen kolmen ensimmäisen elinvuoden aikana (Mäntymaa 2006, 16). Vanhemman ja lapsen välistä varhaista vuorovaikutusta ovat esimerkiksi katsekontakti, lapselle juttelu, kosketus ja lapsen tarpeisiin vastaaminen. Toimivassa vuorovaikutussuhteessa vanhempi pystyy nauttimaan lapsestaan ja on emotionaalisesti saatavilla. Varhaisella vuorovaikutuksella on suuri merkitys lapsen itsetunnon, itsesäätelyn ja persoonan kehittymisen kannalta. Riittävän hyvä varhainen vuorovaikutus tukee myös lapsen psyykkistä terveyttä ja aivojen kehitystä. (Hermanson 2019.) Riittävän hyvän varhaisen vuorovaikutuksen kautta muodostuu pohja lapsen suotuisalle kokonaisvaltaiselle kehitykselle. (Mäntymaa & Puura 2011, 18). Varhaista vuorovaikutusta voidaan tukea monin eri tavoin. Sitä tukevat esimerkiksi imetys, lapselle juttelu, lapsen sylissä pitäminen, silittely ja erilaiset vuorovaikutusleikit. (Puura, Sannisto & Riihonen 2018, 1346-1347.)

Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen on ajankohtainen aihe, sillä monissa perheissä vuorovaikutuksen tukemiseen on tarvetta. Lasten ja perheiden kanssa työskennellessä voi joutua kohtamaan perheitä, joilla on erilaisia vuorovaikutusongelmia. Esimerkiksi älylaitteiden lisääntynyt käyttö voi vaikuttaa vanhemman ja lapsen väliin varhaiseen vuorovaikutukseen. Vaikka varhaisen vuorovaikutuksen merkitystä on tutkittu jo pitkään, on sen tutkiminen ja tukeminen nykypäivänä edelleen ajankohtaista. Esimerkiksi Mäntymaa (2006, 13) on tutkinut, miten äidin ja vauvan välisen varhaisen vuorovaikutuksen laatu vaikuttaa lapsen fyysiseen terveyteen, sekä käyttäytymiseen ja emotionaalisiin oireisiin kahden vuoden iässä. Kaipainen (2007, 52) taas on gradussaan tutkinut, onko musiikin ja varhaisiän musiikkikasvatuksen avulla mahdollista tukea varhaista vuorovaikutusta.

Tämä opinnäytetyö on tutkimuksellinen kehittämistyö. Opinnäytetyön tarkoituksena on tarkastella varhaista vuorovaikutusta ja sen merkitystä alle kolmevuotiaan lapsen kasvulle ja kehitykselle sekä tuoda esiin erilaisia keinoja ja tapoja varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseen. Tavoitteena on luoda perhekeskus Tourutuvan työntekijöille

monipuolinen ideavihko, johon on koottu varhaista vuorovaikutusta tukevaa toimintaa. Tavoitteena on, että työntekijät saavat ideavihkon kautta uudenlaisia ideoita toiminnan toteuttamiseen ja tätä kautta myös Tourutuvan asiakkaat pääsevät hyötymään toiminnasta.

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimii Mannerheimin lastensuojeluliiton Jyväskylän yhdistyksen ylläpitämä Perhekeskus Tourutupa. Opinnäytetyössä luodaan teorian pohjalta perhekeskuksen työntekijöille ideavihko, johon on koottu varhaista vuorovaikutusta tukevaa toimintaa. Tämän lisäksi ideavihkon sisällöstä kootaan viisi tuokiota, jotka käydään ohjaamassa perhekeskuksen ryhmissä. Ohjauksien tarkoituksena on testata toimintaa käytännössä ja samalla arvioida ideavihkoon valittua toimintaa.

Opinnäytetyön aineistonkeruu toteutetaan havainnoimalla toimintatuokioita ja haastattelemalla tuokioilla paikalla ollutta työntekijää. Havainnoinnissa tarkastellaan, vaikuttaako ideavihkon toiminta tukevan varhaista vuorovaikutusta. Haastattelussa arvioidaan toimintatuokioiden lisäksi ideavihkoa kokonaisuutena. Opinnäytetyön aineisto analysoidaan aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla.

2 Varhainen vuorovaikutus

Kolme ensimmäistä elinvuotta lapsi kehittyy nopeasti ja näiden vuosien aikana luodaan perustukset myöhemmälle kehitykselle. Kolmesta ensimmäisestä vuodesta käytetään usein nimitystä varhaisvuodet. Varhaisvuosien vuorovaikutuksesta lapsen ja vanhemman välillä käytetään nimitystä varhainen vuorovaikutus. (Mäntymaa 2006, 16.) Pesonen (2010) taas määrittelee varhaisen vuorovaikutuksen olevan lapsen ja vanhemman vuorovaikutusta 1-2 vuoden ikään saakka. Määritelmät siitä, mihin ikään saakka voidaan puhua varhaisesta vuorovaikutuksesta vaihtelevat siis hieman. Tässä opinnäytetyössä varhaisella vuorovaikutuksella tarkoitetaan vuorovaikutusta alle 3-vuotiaan lapsen kanssa.

Varhaisella vuorovaikutuksella tarkoitetaan normaalitilanteissa vaistonvaraisina tulevia tavallisia vuorovaikutushetkiä vanhemman ja lapsen välillä. Esimerkiksi katsekontakti, lapselle juttelu, kosketus ja lapsen tarpeisiin vastaaminen ovat varhaista vuorovaikutusta. Kun vuorovaikutus on toimivaa, vanhempi pystyy nauttimaan lapsesta ja hän on emotionaalisesti saatavilla. Lapsi saa kokemuksen, että vanhempi ymmärtää ja hyväksyy hänen tarpeensa, ja että tunteista ja kokemuksista saa viestiä muille ihmisille. Se auttaa lasta omien tarpeidensa ja tunteidensa tunnistamisen oppimisessa. (Hermanson 2019.)

Vuorovaikutus lapsen ja vanhemman välillä luo hyvän pohjan lapsen suotuisalle kehitykselle, erityisesti itsesäätelylle. Toistuvien toimien, esimerkiksi syöttämisen, nukkuttamisen, rauhoittamisen ja seurustelun kautta vanhempi samaan aikaan säätelee omalla toiminnallaan lapselle itsestään, muista ihmisistä ja vuorovaikutuksesta syntyviä kokemuksia. (Isosävi & Lunden 2013.) Kun vanhemmat auttavat jäsentämään kokemuksia ja tunteita, persoonallisuuden kehittyminen ja minän muodostuminen mahdollistuu (Leinonen 2004, 177). Koska pieni vauva tuntee voimakkaita positiivisia tunteita pääsääntöisesti ainoastaan sosiaalisen vuorovaikutuksen aikana, se on tärkeä tunteidensäätelyn pelikenttä (Isosävi & Lunden 2013).

Varhaista vuorovaikutusta lapsen ja vanhemman välillä säädellään yhdessä. Sekä lapsi että vanhempi vaikuttavat omalla toiminnallaan ja omilla aloitteillaan vuorovaikutukseen. Vauvan ja vanhemman välistä vuorovaikutusta tapahtuu jatkuvasti ja välillä se on yhteensopivaa, välillä ei. Koska vauvan ja vanhemman tunnetilat eivät aina ole yhteensopivassa tilassa, tarvitaan korjausliikkeitä yhteensopivuuden löytämiseksi. Lapsen minän kehityksen kannalta vauvan aloitteesta syntyvät korjausliikkeet ovat erityisen tärkeitä. Kun vauva oppii havaitsemaan puutteita vuorovaikutuksessa ja aktivoituu korjaamaan vuorovaikutusta, paranee hänen kokemuksensa tunteiden vastavuoroisuudesta. Vastavuoroisuuden taas uskotaan olevan suotuisan psyykkisen kehityksen edellytys. (Pesonen 2010.) Myös Mäntymaan (2006, 54) tutkimuksessa todetaan, että äiti-vauva-parin yhteensopivuudella näyttää olevan vauvan selviytymisen kannalta hyvin suuri merkitys.

Vanhemman ja vauvan välinen kommunikaatio on tunnekommunikaatiota. Varhaisesta kommunikaation muodosta voidaan käyttää nimitystä protokonversaatio ja siihen kuuluvat katsekontakti, ääntelyt, sekä käsien ja pään liikkeet. Protokonversaatio on vauvalle todella tunnepitoinen vuorovaikutushetki, koska sen aikana vauva saa paljon kognitiivista ja sosiaalista informaatiota. Vanhemman onkin kyettävä säätelemään omia tunteitaan, jotta hän pystyy säätelemään myös vauvan tunteita. On arvioitu, että tunnetilojen jakaminen on vauvalle palkitseva kokemus ja muokkaa hänen kokemusmaailmaansa jäsentyneemmäksi ja johdonmukaisemmaksi. Varhaisen vuorovaikutuksen kokemukset vaikuttavatkin lapsen aivojen kehitykseen ja siten myös lapsen kehitykseen kokonaisvaltaisesti. (Mäntymaa & Puura 2011, 18-20.)

Lapsen aivojen hermostolliset yhteydet kehittyvät varhaisessa vuorovaikutuksessa (Puura ym. 2018, 1346). Riittävän hyvä varhainen vuorovaikutus on tärkeää, sillä aivojen kehitys on kiihkeintä lapsen ensimmäisten elinvuosien aikana. On huomattu, että negatiiviset kokemukset varhaislapsuudessa voivat vahingoittaa lapsen aivojen rakennetta ja toimintaa. (Hermanson 2019.) Näin voi käydä esimerkiksi silloin, jos lapsen tarpeita laiminlyödään tai lasta kaltoinkohdellaan. Myös liian vähäinen ärsykkeiden määrä kehityksen aikana voi aiheuttaa lapselle puutteita esimerkiksi tunteiden kokemisessa ja säätelyssä. (Puura ym. 2018, 1346.) Varhaisessa vuorovaikutuksessa aivojen kehityksen kannalta merkittävää on vuorovaikutuksen riittävä sensitiivisyys ja ennakoitavuus. Vuorovaikutus on riittävää silloin, kun se on pääsääntöisesti hyvää. Tämänkaltaisen riittävän hyvä vuorovaikutus luo hyvän pohjan lapsen aivojen kehitykselle ja mahdollistaa näin kehityksen myös muilla osa-alueilla. (Sormunen 2017.)

Varhaisvuosina luodaan pohja mielen syntymiselle ja mielenterveydelle koko elämäksi. Varhaiset toistuvat ihmissuhdekokemukset luovat mielen toimintamalleja. Nämä mielen voimavarat ja haavoittuvuudet pysyvät lähes samanlaisina loppuelämän. Varhaislapsuuden kokemukset vaikuttavat suuresti tulevaisuuden läheisten ihmissuhteiden laatuun ja tunteiden säätelykykyyn. (Tamminen 2009.) Äidin ja vauvan varhaisessa vuorovaikutuksessa on havaittavissa piirteitä, jotka ennustavat lapsen fyysistä terveyttä, sekä tunne- ja käytösoireilua. On esimerkiksi havaittu, että äidin

vihamielisyys sekä tungettelevuus lisäsivät tunne- ja käytösongelmien riskiä lapsella. (Mäntymaa 2006, 65, 80.)

Hyvä varhainen vuorovaikutus mahdollistaa lapsen normaalin kehittymisen. Aivan elämän alussa lapsen suotuisan kehityksen kannalta tärkeintä on, että hän saa kiinnittyä vanhempansa (Hermansson 2012a). Muutaman kuukauden kuluessa vauva oppii jokeltamaan, hihkumaan ja nauramaan. Hän osaa myös kohdistaa katseensa, sekä erottaa tutut ja vieraat ihmiset toisistaan. (Hermansson 2012b.) Puoli-vuotiaana vauva pystyy keskustelemaan jo pitkän ajan jokeltelemalla. Myös lapsen voimakas temperamentti voi näkyä jo tässä vaiheessa esimerkiksi kiukkukohtauksina. (Hermansson 2012c.) Noin kahdeksan kuukauden iässä vauvan jokeltelussa on jo yhdistelmiä, joissa on konsonantteja. Vauva tunnistaa lähimmät hoitajansa ja hakeutuu mielellään heidän syliinsä ja hakee katsekontaktia. Se on osoitus lapsen luottamuksesta ja myönteisestä vuorovaikutuksesta. (Hermansson 2012d.)

Vuoden iässä lapsi ymmärtää jo yksinkertaista puhetta ja matkii sanoja. Hän myös oppii ilmaisemaan tahtoaan ja haluaa tehdä asioita itse. Lapsi on tässä iässä yleensä hyvin toimielias. Kehityksen kannalta hyvin tärkeää on sosiaalinen vuorovaikutus ja sylissä pitäminen. Myös juttelu, lorut, laulut ja leikit ovat tärkeässä osassa. (Hermansson 2012e.) Kaksivuotiaana lapsella on hyvin voimakas tahto. Lapsi osaa yleensä puhua kaksisanaisia lauseita, mutta kielen kehityksessä voi olla runsaasti yksilöllisiä eroja. Kuvien katselu, lukeminen ja juttelu lapsen kanssa edistävät kehitystä. Lapsi pitää muiden kanssa leikkimisestä, mutta leikki on vielä rinnakkaisleikkiä. (Hermansson 2012f.)

2.1 Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen

Varhaista vuorovaikutusta voidaan tukea monin erilaisin keinoin. Vauvan synnyttyä yksi merkittävimmistä keinoista tukea varhaista vuorovaikutusta ja äidin ja vauvan välistä kiintymyssuhdetta on imetys. Imetyksen aikana äidin aivolisäkkeestä erittyy oksitosiinia, mikä tuottaa äidille hyvänolontunnetta sekä halun olla vuorovaikutuksessa vauvansa kanssa. Oksitosiinia erittyy myös vauvan aivolisäkkeestä vauvan

imiessä, jolloin myös vauvan hyvinolontunne ja kiintymys äitiä kohtaan lisääntyvät. Koska imetyksellä on varhaisen vuorovaikutuksenkin kannalta merkittävä rooli, olisi tärkeää, että äitejä rohkaistaan imettämään ja heitä tuetaan siinä riittävästi. (Puura ym. 2018, 1346.)

Imetyksen lisäksi kaikki muutkin lapsen kokemat myönteiset vuorovaikutustilanteet lisäävät oksitosiinin eritystä ja näin ollen lapsen hyvinolontunnetta. Varhaista vuorovaikutusta tukee muun muassa lapsen kanssa seurustelu, riittävä sylissä pitäminen, silittely, hieronta ja lapsen kantaminen esimerkiksi kantoliinassa. Myös erilaisten vuorovaikutusleikkien leikkiminen on hyvä keino tukea varhaista vuorovaikutusta. Niiden kautta lapsi on vahvassa kontaktissa vanhempaansa ja saa yhteisiä ilon kokemuksia äidin tai isän kanssa. (Puura ym. 2018, 1346-1347.) Varhaista vuorovaikutusta voidaan tukea myös erilaisten menetelmien avulla. Tällaisia menetelmiä ovat esimerkiksi dialoginen vauvatanssi, vauvahieronta ja satuhieronta.

Kirsti Määttäsen kehittämä dialoginen vauvatanssi on menetelmä, jonka avulla voidaan luoda vuorovaikutuskokemuksia vauvalle ja vanhemmalle. Sen lähtökohtana on pienen vauvan tapa kokea ja ymmärtää. Dialogisessa vauvatanssissa tanssin aikana tehdyistä liikkeistä rakentuu yhteinen kieli vanhemman ja lapsen välille systemaattisen toiston kautta. Vähitellen vauva oppii tunnistamaan ja ennakoimaan tanssin kulun ja alkaa viemään tanssia. Tällöin vanhemman tulee mukauttaa oma toimintaansa siten, että hän myötäilee vauvan liikkeiden aloitteita. Tällöin tanssi toteutuu dialogina ja vauva saa ymmärretyksi tulemisen kokemuksia. (Määttänen 2005, 7-8.)

Vanhemman myönteisellä fyysisellä kontaktilla on suuri merkitys vauvan emotionaalille, sosiaaliselle ja fyysiselle kehitykselle. Vauvahieronta on vauvoille ja pienille lapsille annettavaa hierontaa, jonka tarkoituksena on vauvan lihasten vahvistamisen ja vauvaikäisille yleisten oireiden lievittämisen lisäksi vanhemman ja lapsen välisen suhteen vahvistaminen. Vauvahieronta rohkaisee nonverbaaliseen kommunikointiin vauvan ja vanhemman välillä, joka edistää vanhemman ja vauvan välistä vuorovaikutusta. Vauvahieronnan avulla vanhemmat voivat saada varmuutta vauvan käsittelyyn, oppia tarkkailemaan vauvan reaktioita kosketukseen sekä tulkitsemaan

niitä. Kun vanhempi oppii ymmärtämään vauvan reaktioita ja reagoimaan niihin, vauva alkaa reagoimaan myös vanhemman reaktioihin. Vauvahierontaan liittyvä hellä koskettelu auttaa vauvaa tuntemaan, että häntä rakastetaan ja arvostetaan. Se kehittää vauvan itsearvostusta ja itseluottamusta. Vauvan hierominen voi rauhoittaa ja tyynnyttää lasta sekä auttaa myös vanhempia rentoutumaan, sillä hierominen voi herättää vanhemmissa tunteen, että he voivat auttaa lastaan. (Bainbridge & Health 2007, 7-8.)

Satuhieronta on menetelmä, joka yhdistää sadut ja tarinat kevyeen hierontaan ja kosketukseen. Satuhieronnan aikana luonnostaan tuleva myönteinen kosketus ja jakamaton huomio osoittavat lapselle, että hänestä välitetään ja hän on tärkeä. Onkin todettu, että satuhieronta vahvistaa luottamus- ja kiintymyssuhteita, antaa nähdä ja kuulla tulemisen kokemuksia sekä luo yhteisiä hyvänolon hetkiä hierojalle ja hierottavana olevalle. (Tuovinen 2014, 12-13, 42.)

Lapsen ja vanhempien välistä suhdetta ja varhaista vuorovaikutusta tuetaan myös moniammatillista yhteistyötä tehden eri tahojen toimesta. Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen alkaa odotusaikana äitiysneuvolassa ja jatkuu lapsen synnyttyä lastenneuvolassa. Lastenneuvolan lisäksi perheet voivat saada tukea tarvittaessa esimerkiksi perheneuvolasta, neuvolapsykologilta, lastenpsykiatriltä tai sosiaalitoimelta esimerkiksi perhetyön muodossa. Jos lapseen tai vanhemmuuteen liittyvä huoli on suuri ja se uhkaa lapsen kasvua ja kehitystä tarvitaan apua myös lastensuojelusta. Lievissä tilanteissa tukimuodoiksi voi riittää esimerkiksi lapsiperheiden kotipalvelu, ohjatut vertaisryhmät tai järjestöjen tarjoamat perhepalvelut. (Puura ym. 2018, 1348-1350.)

2.2 Kiintymyssuhteet

Lapsen kehitykselle on keskeistä, että hän voi muodostaa pysyvän ja kestävästi tunnetun häntä hoivaavaan aikuiseen. Heidän välisessä vuorovaikutuksessa syntyy kiintymyssuhde. (Lapsen ja vanhemman varhainen vuorovaikutus 2018.) John Bowlby ja Mary Ainsworth ovat luoneet kiintymyssuhdeteorian perusteet (Hughes 2011, 19).

John Bowlby oli brittiläinen psykiatri, joka alkoi 1940-luvun alussa kehittämään ajatusrakennelmaa ihmisen kiintymyksestä tärkeisiin läheisiin ja erokokemusten seurauksista mielenterveydelle. Pääajatuksena Bowlbyn kiintymyssuhdeteoriassa on, että pienellä lapsella on synnynnäinen tarve kiinnittyä lähimpänä saatavilla olevaan aikuiseen, vaikka aikuinen olisi laiminlyövä tai vihamielinen. (Sinkkonen 2018, 14,17, 38-39.) Varhaislapsuuden aikana koetut kiintymyssuhteet kehittyvät joko turvallisiksi tai turvattomiksi ja niiden laadulla on suuri vaikutus lapsen sosiaaliseen, emotionaaliseen ja kognitiiviseen kehitykseen. Bowlbyn kiintymyssuhdeteorian mukaan lapsi voi vahingoittua, jos kiintymys lapselle emotionaalisesti tärkeimpiin ihmisiin häiriintyy vakavasti. Lapsi turvautuu hänelle tärkeään aikuiseen etenkin silloin, kun hän kokee uhkaa, hätää tai pelkoa. (Rusanen 2011, 27, 57.)

Ainsworth oli Bowlbyn oppilas ja kollega, joka kehitti kiintymyssuhteiden tutkimiseen menetelmän, joka sai nimen Strange Situation Procedure, vierastilanne -menetelmä. Menetelmässä havainnoitiin, millaisin keinoin lapsi pyrkii ylläpitämään ja turvaamaan kiintymyssuhdehahmonsa saatavilla oloa tilanteessa, jossa lapsen stressiä lisätään asteittain. Ainsworthin menetelmän avulla Bowlbyn kiintymyssuhdeteoria sai paikan modernissa kehityspsykologiassa. Ainsworth löysi kolme erilaista kiintymyssuhdemallia, jotka saivat termit turvallinen, turvaton-välttelevä ja turvaton-ristiriitainen. (Sinkkonen ja Kalland 2011, 34, 45.)

Turvallinen kiintymyssuhde syntyy, kun vanhemmat vastaavat lapsen viesteihin sensitiivisesti, nopeasti ja johdonmukaisesti. Turvallisesti kiintyneet lapset ovat oppineet luottamaan vanhemman saatavilla oloon ja viestivät tunnetiloistaan selkeästi ja avoimesti. (Sinkkonen & Kalland 2011, 35.) Lapsen ei tarvitse pelätä tulevansa hylätyksi, vaikka vuorovaikutustilanteeseen toisi negatiivisiakin tunteita (Sinkkonen 2018, 46). Turvallisesti kiintyneiden lasten vanhemmat tarjoavat lapselle riittävästi suojaa ja vastaavat lapsen kielteisiin tunnetiloihin silloin, kun arvelevat lapsen olevan oikeasti hädässä. Jos vanhemmat arvelevat lapsen tunneilmaisun olevan liiallisen viritettyä tai aiheetonta tilanteeseen nähden, he jättävät johdonmukaisesti reagoimatta tämän kielteisiin tunteisiin. Lapsi oppii tällöin varhain säätelemään tunnetilojaan, erityisesti hillitsemään vihan, pelon ja lohdun tarpeen tunteitaan. Kun lapsi voi luot-

taa hoivaajaansa, kiintymyssysteemi aktivoituu verrattain harvoin, ja lapsi voi suunnata voimavaransa oppimiseen ja maailmaan tutustumiseen. (Sinkkonen & Kalland 2011, 37.) Turvallisella kiintymyssuhteella on yhteys lapsen itseluottamuksen, sosiaalisten taitojen, empatiakyvyn sekä tiedollisuuden kehittymiseen. Turvallinen kiintymyssuhde vaikuttaa näihin kehitysalueisiin läpi lapsuuden ja pitkälle aikuisuuteen. (Eglund, Kuo, Puig & Collins 2011, 490-491, 493-496.)

Tirkkonen (2015) on tutkinut suomalaisten lasten varhaisen kiintymyssuhteen vaikutusta lapsuusiän myöhempään kehitykseen ja psyykkiseen hyvinvointiin. Tutkimuksessa arvioitiin ensin lasten kiintymyssuhdestrategia 18 kuukauden iässä Preschool Assessment of Attachment -menetelmällä. Lapsista noin kolmanneksella oli vanhempaan välttelevä kiintymyssuhde, kolmanneksella turvallinen, viidenneksellä vastustava ja loppuosalla jokin muu turvaton kiintymyssuhdeluokka. 36 kuukauden iässä arvioitiin lasten kognitiivinen taso Stanford-Binet -testillä. Lapset, joiden kiintymyssuhde vanhempaan oli turvallinen tai välttelevä, menestyivät testissä parhaiten. 48 kuukauden iässä arvioitiin lasten psyykkistä hyvinvointia Child Behavior Checklist -lomakkeella. Välttelevästi kiintyneiden lasten vanhemmat raportoivat lapsella esiintyvän huomattavasti enemmän vetäytymistä, tunne-elämän oireita sekä somaattisia oireita. (Tirkkonen 2015, 8, 38-39, 43-49, 51.)

Ainsworthin havainnot osoittivat, että välttelevästi kiintyneiden lasten kiintymyksen kohteena olevat aikuiset eivät olleet sensitiivisiä lapsen viesteille vauva-aikana. Välttelevästi kiintynyt lapsi on oppinut, että vanhempi sietää heikosti lapsen kielteisiä tunteita ja odottaa häneltä kykyä selviytyä tunnekuohuista itsenäisesti. Lapsen osoittaessa intensiivisiä tunteita, kuten kiukkua, raivoa tai lohdutuksen tarvetta, vanhempi saattaa vetäytyä pois lapsen luota jättäen hänet yksin. (Sinkkonen 2018, 46.) Välttelevästi kiintyneet lapset oppivat, että vanhempi reagoi kielteisesti hänen negatiivisiin tunteisiinsa, jolloin lapsi joutuu kehittämään turvallista vanhempaa korvaavan itsesäätelysysteemin, johon hän turvautuu hädän hetkellä tarkoituksena rauhoittaa itseään. Tämä näkyy välttämiskäyttäytymisenä ja vähäisenä läheisyyteen haakeutumisena, eli lapsi voi olla passiivinen, hiljainen tai syrjään vetäytyvä. Esimerkiksi pelottavassa tilanteessa välttelevästi kiintyneet lapset saattavat ilmaista vähem-

män hätää, mutta heidän on havaittu reagoivan fysiologisella tasolla jopa voimakkaammin ja olevan enemmän hädissään kuin turvallisesti kiintyneiden lasten. (Rusanen 2011, 65-66.) Välttämiskäyttäytyminen auttaa lasta vaimentamaan vanhemman suuntautuvaa tarvettaan. Välttelevästi kiintyneillä lapsilla on vaikea ilmaista negatiivisia tunteitaan, kuten pelkoa, lohdun tarvetta tai vihaa. (Sinkkonen ja Kalland 2011, 35.)

Ainsworthin mukaan ristiriitainen-vastustava kiintymyssuhde syntyy, kun vanhempi vastaa epäjohdonmukaisesti ja ailahtelevasti lapsensa signaaleihin. Lapsen osoittaessa kiukkua vanhempi saattaa välillä suuttua lapselle, välillä naureskella ja välillä jättää lapsen kokonaan huomiotta. Vanhempi antaa toisinaan lapselle lapsen toivoman vasteen, mutta lapsi ei voi olla varma, milloin vaste tulee ja mikä vasteen selittää. (Sinkkonen 2018, 46.) Vanhempi toimii välillä omien tarpeidensa, välillä lapsen tarpeiden mukaan. Koska vanhempi käyttäytyy ennakoimattomasti, on lapsen vaikea kehittää omaa toimintaansa ohjaavia kiintymyssuhdetyömalleja. Lapsi saattaa sekä hakea että vastustaa vanhemman kontaktia, tahtoa esimerkiksi vanhemman syliin, mutta ei kuitenkaan tyydy ja tyyntyny siihen. Lapsi saattaa myös kiihtyä vahvasti, sillä hän ei ole onnistunut organisoimaan strategiaa, jolla voisi hallita vanhempien vaikeasti ennakoitavia vuorovaikutustapoja. (Sinkkonen ja Kalland 2011, 36.)

Myöhemmin yhdeksi turvattoman kiintymyssuhteen muodoksi on luokiteltu vielä jäsentymättömästi kiintyneet lapset. Jäsentymätön kiintymyssuhde kehittyy sellaisissa oloissa, joissa kiintymyksen kohde on sekä pelottava että turvallinen. Jäsentymättömästi turvattomat lapset ovat saaneet kokea vanhemmilta suurta vihamielisyyttä tai vetäytyvyyttä, jolloin lapset saattavat olla heidän edessään pelokkaita ja hämmentyneitä. Vanhempi ei kykene vähentämään lapsen pelkoa, koska hän on itse pelon lähde. Pelostaan huolimatta lapsi voi olla hyvin lojaali vanhemmilleen, sillä vanhemman pelottavuudesta syntyneessä emotionaalisessa ristiriitatilanteessa kiintymys voittaa pelon. Jäsentymättömästi kiintyneen nuoren voi olla jopa vaikea irrottautua kotoa, jolloin kiintymys vanhempiin voi häiritä nuoren itsenäistymistä. (Rusanen 2011, 68-69.) Jäsentymättömästi kiintyneet lapset eivät kykene luottamaan van-

hempiiinsa eivätkä itseensä. He pyrkivät luomaan itselleen turvallisuuden tunnetta välttelemällä tiukasti stressitilanteita, sillä he eivät luota omiin kykyihinsä selviytyä tilanteesta. Jäsentymättömästi kiintyneiltä puuttuu turvallisesta kiintymyksestä koituva hyöty, jonka lisäksi heille voi kehittyä lapsuus- ja aikuisiällä erilaisia psykologisia ongelmia. Näitä voivat olla esimerkiksi aggressiivisuus, lyhytjänteisyys, yliaktiivisuus, ahdistuneisuus ja masennus. (Hughes 2009, 21-22.)

Kochakan ja Kimin (2013) tutkimuksessa tutkittiin, suojaako turvallinen kiintymyssuhde toiseen vanhempaan lasta toisen vanhempisuhteen turvattomuudelta. Turvaton kiintymyssuhde kumpaankin vanhempaan lisää käytösongelmien riskiä, mutta turvallinen kiintymyssuhde molempiin vanhempiin ei lisännyt suojaavaa vaikutusta. Turvallinen kiintymyssuhde toiseen vanhempaan voi kompensoida toisen vanhempisuhteen turvattomuutta. (Kochaka & Kim 2013, 186, 192-194.)

Kiintymyssuhdemallit siirtyvät usein sukupolvelta toiselle. Jatkuvuuden tutkimiseksi Mary Main kehitti 1996 luvulla aikuisille tarkoitetun kiintymyssuhdehaastattelun. Haastattelun tarkoituksena oli imitoida vierastilanne-menetelmää, jossa stressin määrä kasvatetaan vähitellen. Jatkuvuuden tutkiminen on tärkeää, sillä sen avulla voi saada lisää tietoa varhaisen vuorovaikutuksen merkityksestä, jolloin hoidollisia interventioita voidaan suunnata paremmin (Sinkkonen 2018, 53-54).

2.3 Mentalisaatio

Mentalisaatiolla tarkoitetaan kykyä pitää oma ja toisen mieli mielessä. Se on kykyä nähdä itsensä ja muut ihmiset yksilöinä, joilla jokaisella on omat halunsa, uskomuksensa ja päämääränsä. Mentalisaatiokyky luo pohjan psyykkiselle hyvinvoinnille, sillä se auttaa säätelemään omia tunteita ja helpottaa ennakoimaan omia sekä toisten reaktioita erilaisissa tilanteissa. Puutteellinen mentalisaatiokyky hankaloittaa elämää ja voi olla yhteydessä psyykkisiin ongelmiin. (Larmo 2010.) Mentalisaatioteorian ja tätä myötä mentalisaatio-käsitteen kehittäjänä on toiminut Peter Fonagy yhdessä muiden brittiläisten psykoanalyttikkojen kanssa (Pajulo, Salo & Pyykkönen 2015).

Lapsen mentalisaatiokyky kehittyy varhaisessa vuorovaikutussuhteessa. Jotta lapsen mentalisaatiokyky pääsee kehittymään, tarvitaan vanhemmalta kykyä mentalisaatioon. Vanhemman hyvä mentalisaatiokyky auttaa vanhempaa tunnistamaan lapsensa mielentiloja ja parantaa kykyä reagoida lapsen viesteihin oikein. Tällöin lapsi saa positiivisia hoivaamisen kokemuksia ja pystyy luottamaan siihen, että vanhempi auttaa ja lapsen olo muuttuu paremmaksi. Vähitellen näiden kokemusten kautta lapsi alkaa ymmärtämään vanhemman mielessä syntynyttä kuvaa omasta mielestään, tarpeistaan ja kokemuksistaan. Tätä kautta lapsi oppii säätelemään omia tunnetilojaan, jolloin myös mentalisaatiokyky alkaa kehittyä. (Larmo 2010.)

Mentalisaatiokyvyn kehittyminen alkaa vauvaiästä ja kehittyy vaiheittain aikuisikään saakka. Koska vauvan mieli kehittyy vanhemman mielen ja tämän mentalisaatiokyvyn varassa, vanhemmilla on vastuullinen rooli lapsen mentalisaatiokyvyn kehitymisessä. (Salo & Kalland 2014, 39.) Pajulon ja muiden (2015) mukaan vauvan ollessa noin kolmen kuukauden ikäinen vanhempien toiminnassa on usein havaittavissa muutos; niin sanottu liioiteltu vauvan tunnetilan peilaaminen. Tällöin vanhempi ylikorostetusti matkii vauvan tunnetilaa äänin, ilmein ja elein. Tätä kautta vauva oppii huomaamaan, että vanhempi vastaanottaa hänen tunteensa, mutta vanhemman oma tunne on silti erillinen. (Pajulo ym. 2015.)

Ensimmäisten elinvuosien aikana lapsen mentalisaatiokyvyn kehityksessä tapahtuu paljon, vaikka varsinainen mentalisaatiokyky saavutetaankin vasta noin nelivuotiaana. Jo alle puolen vuoden ikäisenä lapsi havainnoi muiden ihmisten toimintaa, tarkkailee muiden tunneilmaisuja ja ottaa niistä mallia omaan käyttäytymiseen. Noin yhdeksän kuukauden ikäisenä lapsi on kykeneväinen jaettuun tarkkaavuuteen. Lapsi seuraa katsellaan samoja asioita kuin aikuinenkin ja alkaa osoittamaan kädelään haluamiaan asioita. (Pajulo ym. 2015.) Lapsen kasvaessa, kuitenkin vielä alle vuoden ikäisenä, lapsi kykenee erottamaan oman mielen toisten mielestä (Larmo 2010). Vuoden iässä lapsi alkaa käyttämään sanoja viestiäkseen muille ja kykenee tekemään päätelmiä muiden ihmisten aikomuksista. Noin 2-3-vuoden iässä

lapsen mielikuvitus kehittyä, leikki ja symbolien käyttö mahdollistuvat, tunnesanasto lisääntyy sekä kyky esittää tietoisesti jotain tunnetilaa onnistuu. (Pajulo ym. 2015.)

Vanhemmuudessa mentalisaatiokyky on erityisen tärkeää. Mitä pienemmästä vauvasta on kyse, sitä tärkeämpää on pystyä pitämään vauvan mieli mielessä. Vanhemman vastuulla on pyrkiä tavoittamaan vauvansa mielentila, tarpeet ja tunteet, sekä pyrkiä ymmärtämään niiden yhteys omaan kokemukseen. Yksi vanhemmuuden keskeisistä tehtävistä on ymmärtää lapsen erillisyyttä ja yksilöllisyyttä, mutta kuitenkin tiedottaa lapsen ja hänen kokemustensa yhteys itseensä ja omaan kokemukseen. Mentalisaatio vaatii vanhemmalta uteliaisuutta, kiinnostusta ja ponnisteluja lapsen kokemusmaailman ymmärtämiseksi. Kun vanhempi tavoittaa lapsensa kokemusmaailman, vuorovaikutuksesta tulee palkitsevaa ja mielikuvat lapsesta ja itsestään vanhempana kehittyvät positiiviseen suuntaan. Mentalisaatiokykyyn liittyy myös epävarmuuden sietäminen, sillä kaikkea ei voi ymmärtää eikä tietää. Sensitiivinen vuorovaikutus, joustavuus sekä kyky hyväksyä ja korjata virheitä ovat mentalisaation kannalta tärkeitä ominaisuuksia. (Kalland 2017, 132-133.)

Vanhempi ei kuitenkaan aina kykene mentalisaatioon, mikä taas vaikuttaa suoranaisesti lapsen mentalisaatiokyvyn kehittymiseen. Mentalisaatiokyvyn kehittyminen estyy, mikäli vanhempi ei kykene eläytymään lapsensa maailmaan tai näkemään lapsensa mieltä. Tällöin taustalla voi olla esimerkiksi vanhemman psyykinen sairaus tai turvaton ja väkivaltainen kasvuympäristö. Mentalisaatiokyvyn kehittymättömyys voi aiheuttaa lapselle monia haasteita ja vaikuttaa pitkälle tulevaisuuteen. Varsinkin jäsentymätön turvaton kiintymyssuhde aiheuttaa lapselle mentalisaatiokyvyttömyyttä, mikä taas voi olla osaltaan aiheuttamassa epävakaa persoonallisuuden kehittymistä. (Larmo 2010.)

Varhaisessa vuorovaikutuksessa mentalisaatiolla tarkoitetaan vanhemman kykyä huomata, ymmärtää ja ennakoida lapsen mielentiloja, kuten haluja, toiveita ja mieltymyksiä. Hyvän mentalisaatiokyvyn avulla vanhempi kykenee tunnistamaan ja vastaamaan lapsensa tarpeisiin ja toiveisiin oikealla tavalla ja oikeaan aikaan. Van-

hempi kykenee myös ymmärtämään ja korjaamaan vuorovaikutukseen liittyvät väärinymmärrykset, joita lapsen kanssa tulee väistämättäkin. Vanhempi, jolla on hyvä mentalisaatiokyky, tietää esimerkiksi minkälaisesta kosketuksesta lapsi tykkää, miten lasta kannattaa käsitellä tai milloin lapsi kaipaa syyliä ja milloin taas lapsi on enemmänkin kiinnostunut tutkimaan ympäristöään. Vanhemman hyvä mentalisaatiokyky on yhteydessä turvallisen kiintymyssuhteen syntyyn sekä vanhemman ja vauvan välisen vuorovaikutuksen laatuun. (Puura & Mäntymaa 2014, 63-64.)

Mentalisaatio-käsitteen rinnalla käytetään myös käsitettä reflektiivinen kyky. Reflektiivinen kyky perustuu mentalisaatioon eli sen voidaan ajatella olevan mentalisaatiota käytännössä. Reflektiivinen kyky on halua pohtia ja ymmärtää toisen ihmisen käyttäytymistä ja tunnetiloja. Se auttaa toimimaan sensitiivisesti vuorovaikutuksessa ja olemaan avoin toisen mielelle. Reflektiivisellä kyvyllä tarkoitetaan toisen mielen reflektointia eli mielen kykyä heijastaa toisen mieltä. Reflektiiviseen kykyyn liittyy merkittävänä tekijänä myös peilaaminen. Tällöin lapsi näkee vanhempansa heijastuksessa vanhempansa, itsensä sekä vanhempansa kokemuksen itsestään. (Kalland 2017, 134-135.)

3 Tourutupa

Kehittämistyö toteutetaan Mannerheimin Lastensuojeluliiton Jyväskylän yhdistyksen ylläpitämässä Perhekeskus Tourutuvassa. Perhekeskus on kohtaamispaikka alle kouluikäisten lasten perheille, jossa he voivat tavata toisia perheitä ja osallistua keskuksen toimintaan. Perhekeskus toimii ajatuksella: ”Kun vanhemmat voivat hyvin, myös lapset voivat hyvin”, eli vanhemmuutta tukien. Muita toimintaa ohjaavia arvoja ovat lapsen arvostus, yhdessä tekemisen ilo, asiakaslähtöisyys ja perhekeskeisyys. (Perhekeskus Tourutupa 2019.)

Tourutuvan toimintaan kuuluu avoimen päiväkodin toiminta, kerhotoiminta ja iltatoiminta. Avoimen päiväkodin toimintaa ovat avoin päiväkotitoiminta, taaperokerho ja vauva-kerho. Kerhotoimia ovat lapsi-vanhempi ryhmä ja lastenkerho. (Viikko-ohjelma 2019.) Tourutuvan ryhmien toiminta tukee vanhemmuutta tarjoamalla paikan, josta

vanhemmat voivat saada ystäviä, juttuseuraa, ideoita, virkistystä ja tukea. Lapsille ryhmät tarjoavat virikkeellisen ympäristön ja leikkikavereita. Ryhmien toiminta tukee myös lapsen ja vanhemman välistä suhdetta ja vuorovaikutusta muun muassa ohjatun toiminnan avulla. (Perhekeskus Tourutupa 2019).

Kehittämistyö on suunnattu Tourutuvan lapsi-vanhempi ryhmään sekä vauva – ja taaperokerhoihin. Tourutuvan lapsi-vanhempi ryhmä on alle 3-vuotiaille lapsille ja heidän vanhemmilleen tarkoitettu kiinteä ryhmä, johon osallistuu viikoittain noin kymmenen perhettä. Vauva- ja taaperokerhot ovat avoimia ryhmiä, joiden kävijämäärät vaihtelevat muutamasta kävijästä hieman yli kymmeneen kävijään. Vauvakerho on tarkoitettu vauvaperheille ja odottaville äideille, ja taaperokerho on tarkoitettu 8kk-1,5-vuotiaille lapsille ja heidän vanhemmilleen. Kaikki ryhmät kokoontuvat joka viikko ja ne ovat kestoltaan 2-2,5 tuntia. Ryhmät sisältävät joka kerta jonkin yhteisen ohjatun toiminnan, vapaata leikkiä sekä vapaata oleilua.

4 Ryhmätoiminta

Ihmiset ovat monien erilaisten joukkojen, yhteisöjen ja ryhmien jäseniä, ja mieltävät lähes kaiken aikaa itsensä erilaisten kokonaisuuksien osaksi. Ryhmän jäsenet haluavat toimia toistensa kanssa jonkin yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi, mikä saa heidät kuulumaan kiinteämmin yhteen kuin esimerkiksi joukon jäsenet. (Hallamaa 2017, 99.) Ihmiset kuuluvat elämänsä aikana useisiin erilaisiin ryhmiin, kuten perheeseen, työyhteisöön, harrastus- ja kaveripiireihin (Laine, Ruishalme, Salervo, Sivén ja Välimäki 2014, 57).

Tourutuvan perhekeskuksen ryhmät ovat lasten ja aikuisten kohtaamispaikkoja. Ryhmien jäseniä yhdistää vanhemmuus. Ryhmissä vanhemmat voivat käsitellä vanhemmuuteen ja lapsiperhearkeen liittyviä asioita. Kopakkalan (2011) mukaan ryhmätoiminnan alkuvaiheessa sen jäsenet voivat jännittää toisiaan, ja arvioida omaa asemaansa ryhmässä. Uuden ryhmän muodostuessa rakentuu myös uusia roolisuhteita. Ihmisillä on kuitenkin usein halu sopeutua ja liittyä ryhmän toimintaan. (Kopakkala 2011, 62-63.) Perhekeskusten ryhmätoiminta mahdollistaa osallistujille vertaistukea,

yhteisöllisyyttä ja tunteen johonkin kuulumisesta. Vertaistuki antaa mahdollisuuden omien kokemusten ja tuntojen jakamiseen samassa elämäntilanteessa olevien ihmisten kanssa.

Ryhmän jäsenten tuntemaa vetovoimaa ryhmäänsä kohtaan kutsutaan kiinteydeksi tai koheesioksi. Koheesio liittyy ryhmän jäsenten sosiaalisiin suhteisiin tai ryhmän tehtävään. Sosiaalinen koheesio viittaa ryhmän jäsenten suhteisiin ja tunnekokemuksiin, kun taas tehtäväkoheesiossa ryhmän tavoite on ryhmää yhdistävä ja ylläpitävä voima. Jos ryhmän jäsenet kokevat koheesiota, he todennäköisesti sitoutuvat vahvemmin ryhmään ja sen toimintaan. Hajanaisesta ryhmästä voi muodostua yhtenäinen ja päinvastoin, eli koheesio on usein hyvin dynaaminen ja vaihtelee ajan kuluessa. Ryhmätoiminnan alussa ryhmää ylläpitävä voima on usein tehtäväkoheesio, mutta ryhmän oltua pidempään yhdessä kasvaa sosiaalisen koheesion merkitys. Ryhmän jäsenten välillä voi alkaa muodostua tunnesuhteita, kun he alkavat tuntea toisiaan paremmin. Koheesio ryhmässä kasvaa ajan kuluessa. Mitä enemmän ryhmä kykenee tyydyttämään jäsentensä kiinnostavan toiminnan, ystävyyden ja arvostuksen tarpeita, sitä voimakkaammaksi ryhmän koheesio muodostuu. (Kataja, Jaakkola ja Liukkonen 2011, 20.)

Perhekeskuksen lapsi-vanhempi ryhmä on kiinteä ryhmä, jossa kävijät ovat koko kauden samoja. Ryhmä kokoontuu ensimmäistä kertaa alkusyksystä ja viimeistä kertaa loppukeväästä. Lapsi-vanhempi ryhmä kokoontuu siis noin kymmenen kuukauden ajan säännöllisesti viikoittain, jolloin kävijät oppivat tuntemaan toisensa ja sosiaalisen koheesion muodostuminen mahdollistuu. Perhekeskuksen vauvakerho on taas avoin ryhmä, joissa kävijät ja kävijöiden määrä vaihtelevat eri kertojen välillä. Tällöin on mahdollista, ettei sosiaalista koheesiota synny tai ainakin sen muodostuminen hankaloituu.

5 Tarkoitus ja tavoite

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tarkastella varhaista vuorovaikutusta, sekä sen merkitystä alle kolmevuotiaan lapsen kasvulle ja kehitykselle. Tarkoituksena on myös selvittää olemassa olevaa teoretietoa hyödyntäen keinoja ja tapoja varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseksi ja tätä kautta luoda konkreettinen apuväline, jonka avulla varhaista vuorovaikutusta voidaan tukea.

Opinnäytetyön tavoitteena on luoda monipuolinen ideavihko, jota Tourutuvan perhekeskuksen työntekijät voivat jatkossa hyödyntää omassa työssään. Tavoite on, että ideavihkossa on laajasti erilaista varhaista vuorovaikutusta tukevaa toimintaa ja hieman teoriaa, jossa perustellaan kyseisen toiminnan hyödyllisyys varhaisen vuorovaikutuksen näkökulmasta. Tavoitteena on myös, että suunnitellun ideavihkon kautta työntekijät saavat uudenlaisia ideoita työnsä toteuttamiseen ja tätä kautta Tourutuvan vauva- ja taaperokerhojen sekä lapsi-vanhempi ryhmän asiakkaat saavat toiminnan kautta menetelmiä ja keinoja varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseen arjessa.

6 Opinnäytetyön toteuttaminen

Tämä opinnäytetyö on toiminnallinen. Toiminnallisen ja tutkimuksellisen opinnäytetyön erona on, että toiminnallisessa opinnäytetyössä syntyy tuotos, kun taas tutkimuksellisessa opinnäytetyössä tuloksena on uutta tietoa. Toiminnallisen opinnäytetyön tuotos voi olla esimerkiksi esite, opas tai perehdytyskansio. (Salonen 2013, 5-6.) Tässä opinnäytetyössä tuotoksena on ideavihko varhaista vuorovaikutusta tukevasta toiminnasta.

Opinnäytetyön, kuten myös muiden tutkimusten tekeminen alkaa usein yksityiskohdan ihmettelystä, sekä toiminnan reflektioivasta ajattelusta. Se voi johtaa yleisempiin ja laajempiin kysymyksiin. Uuden toimintatavan tai tuotteen kehittäminen suunnitteluvaiheessa ja kokeilun jälkeinen arviointi vaativat ajattelua ja keskustelua, mutta kentällä painottuu toiminta. Toiminnallisessa tutkimuksessa konstruoivat ja rekonstruoivat

vaiheet toistuvat useimmiten sykleinä. Konstruoivassa vaiheessa rakennetaan uutta, kun taas rekonstruoivassa vaiheessa havainnoidaan ja arvioidaan toteutunutta toimintaa. (Heikkinen, Rovio & Syrjälä 2008, 78-79.)

6.1 Kehittämistyön toteuttaminen

Kehittämistyön etenemistä voidaan kuvata seitsemän vaihetta sisältävän konstruktivistisen mallin avulla. Vaiheet ovat aloitusvaihe, suunnitteluvaihe, esivaihe, työstövaihe, tarkistusvaihe, viimeistelyvaihe ja valmis tuotos. Ensimmäisenä on **aloitusvaihe**, jonka aikana tunnistetaan kehittämistarve, mietitään alustava kehitystehtävä ja toimintaympäristö, sekä mukana olevat toimijat. Aloitusvaihetta seuraavaan **suunnitteluvaiheeseen** kuuluu kirjallisen kehittämissuunnitelman tekeminen, josta ilmenee kehittämistyön kannalta olennaiset asiat, kuten tavoitteet, vaiheet sekä tiedonhankintamenetelmät. Suunnitteluvaiheessa ei kuitenkaan vielä pystytä suunnittelemaan tarkasti kaikkia työskentelyyn liittyviä asioita, vaan osatekijät tarkentuvat työskentelyn aikana. (Salonen 2013, 16-17.)

Esivaiheessa siirrytään ympäristöön, jossa varsinainen työskentely tapahtuu. Esivaihe voi olla ajallisesti lyhyt ja sisältää käytännössä lähinnä suunnitelman nopeaa läpilykkäystä. **Työstövaiheella** tarkoitetaan käytännön toteutusta ja sen aikana työskennellään tiiviisti kohti tavoitetta ja tuotosta. Kaikki kehittämishankkeen osatekijät realisoituvat tämän vaiheen aikana. Työstövaihetta seuraa **tarkistusvaihe**, mutta sen voidaan myös ajatella sisältyvän jokaiseen vaiheeseen. Tarkistusvaiheessa toimijat arvioivat syntyneitä tuotoksia ja se joko palautetaan takaisin työstövaiheeseen tai siirretään viimeistelyvaiheeseen. **Viimeistelyvaiheessa** viimeistellään sekä tuotos sekä kehittämishankeraportti. Viimeisenä vaiheena on **valmis tuotos** ja kehittämistyön päätös. (Salonen 2013, 17-19.)

Tässä opinnäytetyössä aloitusvaiheessa aiheeksi valikoitui varhainen vuorovaikutus tekijöiden kiinnostuksen pohjalta. Aloituspalaverissa Tourutuvalla käytiin keskustelua opinnäytetyön aiheesta ja kehittämistyön toteuttamisen mahdollisuuksista. Keskusteluissa Tourutuvan työntekijän kanssa kehittämistyöksi valikoitui ideavihko

varhaista vuorovaikutusta tukevasta toiminnasta Tourutuvan vauva-, taapero- ja perhekerhoihin. Aloitusvaiheen jälkeen siirryttiin suunnitteluvaiheeseen eli opinnäytetyösuunnitelman tekemiseen. Suunnitteluvaiheessa käytiin havainnoimassa vauvakerhoa ja lapsi-vanhempi ryhmää ja tehtiin opinnäytetyön suunnitelma. Kehittämistyön esivaiheessa pidettiin palaveri toimeksiantajan kanssa, jossa käytiin suunnitelmaa läpi ja sovittiin aikatauluista.

Työstövaiheessa suunniteltiin ideavihkoa ja toimintatuokioita, tutustuttiin teoriaan ja lopuksi toteutettiin ideavihko käytännössä. Kehittämistyön tarkistusvaiheessa ideavihkoa arvioitiin siten, että opinnäytetyön tekijät kävivät ohjaamassa viittä ideavihkosta valittua tuokiota Tourutuvan vauvakerhossa ja lapsi-vanhempi ryhmässä. Kaksi tekijöistä ohjasi tuokiota ja yksi toimi havainnoijana. Lisäksi jokaisen tuokion jälkeen pidettiin palautekeskustelu paikalla olleen Tourutuvan työntekijän kanssa. Jokaisen tuokion jälkeen siirryttiin vielä takaisin työstövaiheeseen, jolloin ideavihkoa työstettiin havaintojen pohjalta. Kun vihkoon oli tehty tarvittavat muutokset, sitä arvioitiin vielä haastattelemalla Tourutuvan työntekijää. Viimeistelyvaiheessa ideavihko ja opinnäytetyö tehtiin valmiiksi. Tuotoksena oli valmis ideavihko, joka luovutettiin perhekeskuksen käyttöön. Kehittämistyön eteneminen on kuvattu taulukossa 1.

Taulukko 1. Kehittämistyön eteneminen.

Kehittämistyön vaihe	Aihe	Ajankohta	Kuvaus
Aloitusvaihe	Ensimmäinen tapaaminen toimeksiantajan kanssa	Maaliskuu 2019	Toimeksiannosta sopiminen ja aiheen tarkentaminen
Suunnittelu- vaihe	Havainnoinnit kohderyhmissä	Maalis-huhtikuu 2019	Havainnointi vauva- ja lapsi-vanhempiryhmissä
	Suunnitelman tekeminen	Maalis-toukokuu 2019	Opinnäytetyön suunnitelman tekeminen
Esivaihe	Palaveri toimeksiantajan kanssa	Toukokuu 2019	Suunnitelman läpikäyminen ja syksyn aikatauluista sopiminen
Työstövaihe	Ideavihkon toteutus	Elokuu 2019	Ideavihkon kasaaminen melkein valmiiksi
	Palaveri toimeksiantajan kanssa	Elokuu 2019	Ohjaukset sisällöstä ja aineistonkeruusta sopiminen
Tarkistus- vaihe/työstö- vaihe	Ohjaukset ryhmissä (Ideavihkon testaus/arviointi)	Elokuu- lokakuu 2019	Ohjaukset vauvakerhossa ja lapsi-vanhempiryhmässä, aineistonkeruu havainnoimalla ja palauttekeskusteluilla
Tarkistusvaihe	Työntekijän haastattelu	Lokakuu 2019	Haastattelu ohjausten ja ideavihkon sisällöstä
Viimeistely- vaihe	Ideavihkon ja opinnäytetyön viimeistely	Loka- marraskuu 2019	Ideavihko ja opinnäytetyö viimeistellään
Valmis tuotos	Valmis ideavihko ja opinnäytetyö	Marraskuu 2019	Valmis ideavihko luovutetaan toimeksiantajalle

6.2 Oppaan tekeminen

Vaikka ideavihko ei ole opas, se toteutettiin oppaan tavoin ja sen tekemisessä piti huomioida samat asiat, kuin opasta tehdessä. Opasta laatiessa aluksi on tärkeää suunnitella, kenelle se on tarkoitettu ja miettiä toimintaa kohderyhmän perspektiivistä (Vinkkejä ohjetekstin tekijöille n.d). Opasta tehdessä on kiinnitettävä huomiota siihen, että oppaasta tulee mahdollisimman selkeä ja helposti luettava. Asioiden esittämisyjärjestyksellä on suuri vaikutus tekstin ymmärrettävyyteen, joten siihen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Tekstin virkkeiden ja lauseiden tulee olla ymmärrettäviä ja sopivan mittaisia. Liian pitkät virkkeet, joihin on mahdutettu liikaa asiaa vaikeuttavat lukemista. Niitä kannattaa välttää oppaan tekstiä kirjoittaessa. Tekstiin kannattaa lisätä otsikoita ja väliotsikoita selkeyttämään tekstiä. Otsikoiden avulla lukijan pitäisi pystyä hahmottamaan tekstin kulku ja helposti etsiä haluamansa asia. (Hyvärinen 2005.) Tarvittaessa oppaassa olevaa tekstiä voi selkeyttää myös kuvilla (Vinkkejä ohjetekstin tekijöille n.d).

Lisäksi kappalejako on kiinnitettävä huomiota. Yhdessä kappaleessa olevien asioiden tulee olla yhteen kuuluvia. Kappaleen pituus ei saa olla liian pitkä, koska se haittaa luettavuutta. Tekstiin voi sisällyttää myös luetteluita, joissa kohdat on eroteltu esimerkiksi pallolla tai viivalla. Ne jaksottavat oppaassa olevaa tekstiä hyvin. (Hyvärinen 2005.) Erityisesti pitkiä listoja tehdessä kannattaa käyttää luetteluita, koska se auttaa tekstin hahmottamisessa (Vinkkejä ohjetekstin tekijöille n.d). Oppaassa oleva teksti tulee kirjoittaa yleiskielellä ja muistaa oikeinkirjoitus. Viimeisenä viimeistellään tekstin ulkoasu. Siisti ulkoasu tekee tekstistä houkuttelevan. (Hyvärinen 2005.)

Ideavihko on suunnattu työntekijöille, joten sen sisältö on kohdistettu ammattilaisille. Esimerkiksi käytettyjä ammatillisia termejä ei avattu, koska työntekijöiden voitiin olettaa ymmärtävän ne. Tekstistä pyrittiin tekemään mahdollisimman selkeää, joten pääpointit on esitetty myös luettelmina. Näin pyrittiin lisäämään ideavihkon selkeyttä. Otsikoita ja väliotsikoita käytettiin helpottamaan tekstin hahmottamista. Lisäksi se auttaa lukijaa löytämään etsimänsä asian helpommin. Kuvien käyttöä harkittiin selkeyttämään vauvahieronnan, dialogisen vauvatanssin ja vauvajumpan ohjeita. Toimeksiantaja kuitenkin koki, että ohjeteksti näissä kohdissa oli niin selkeää, ettei

kuvia tarvittu. Ideavihkoa tehdessä oli tärkeää huomioida myös turvallisuus, sekä fyysinen että emotionaalinen. Esimerkiksi vauvahierontakohdassa kerrottiin, ettei vauvaa saa hieroa silloin kun hän on sairaana tai kun vauva on itkuinen eikä vaikuta nauttivan toiminnasta.

6.3 Ohjausten toteuttaminen

Opinnäytetyöhön liittyvät ohjaukset toteutettiin Tourutuvan vauvakerhossa ja lapsi-vanhempi ryhmässä syksyllä 2019. Ideavihkon toiminta sopii myös taaperokerhoon, mutta toiminnan testausta taaperokerhossa ei koettu tarpeelliseksi, sillä taaperokerhon lapset olivat saman ikäisiä kuin suurin osa lapsi-vanhempi ryhmän lapsista. Ohjauksetojen tarkoituksena oli arvioida ideavihkoon koottua toimintaa käytännössä varhaisen vuorovaikutuksen näkökulmasta. Ideavihkosta oli valittu mahdollisimman erilaista toimintaa, jotta vihkoa päästiin testaamaan ja arvioimaan mahdollisimman monipuolisesti.

Ohjaustuokioiden suunnittelusta vastasivat opinnäytetyöntekijät. Toiminta ohjaustuokioille oli valittu ideavihkosta, lukuun ottamatta alku- ja loppulauluja, jotka toistuivat ryhmissä joka kerta samanlaisina. Opinnäytetyöntekijät vastasivat myös tuokioiden ohjauksesta lähes itsenäisesti. Ainoastaan lapsi-vanhempi ryhmässä Tourutuvan työntekijä otti vastuun loppulaulusta, sillä se ei ollut opinnäytetyöntekijöille tuttu. Muuten Tourutuvan työntekijät pysyttelivät toimintatuokioiden aikana takalalla, antaen opinnäytetyöntekijöille vastuun ohjauksesta. Lapsi-vanhempi ryhmässä tuokioilla oli mukana kaksi työntekijää ja vauvakerhossa yksi.

Molemmissa ryhmissä yhteinen toiminta aloitettiin puoli tuntia kerhon alkamisajan jälkeen, jolloin perheet pystyivät saapumaan paikalle joustavasti. Ryhmien yhteinen toimintahetki alkoi aina alkulaululla ja esittäytymiskierroksella. Sen jälkeen oli lyhyt ohjattu toimintahetki, jonka jälkeen perheet saivat oleilla vapaasti. Lopuksi kokoonnuttiin vielä yhteen ja laulettiin loppulaulu. Ideavihkon testauksessa ohjattujen tuokioiden rungot ja ryhmien koko on avattu taulukossa 2.

Taulukko 2. Ohjaustuokioiden toteuttaminen.

Ryhmä	Päivämäärä	Osallistujien määrä	Toimintarunko
Lapsi-vanhempi ryhmä	30.8.	9 vanhempaa ja 11 lasta	Alkulaulu Esittäytymiskierros Vuorovaikutuksellisia laululeikkejä Vapaata oleilua ja syksyinen askartelu porrastetusti Loppulaulu
	27.9.	11 vanhempaa ja 14 lasta	Alkulaulu Esittäytymiskierros Laululeikki Satuhieronta Vapaata oleilua ja positiivisia mietteitä lapsesta –askartelu porrastetusti Loppulaulu
Vauvakerho	5.9.	2 vanhempaa ja 2 vauvaa	Alkulaulu Esittäytymis- ja kuulumiskierros Dialoginen vauvatanssi Vapaata oleilua Loppulaulu
	19.9.	3 vanhempaa ja 3 vauvaa	Alkulaulu Esittäytymis- ja kuulumiskierros Laululeikki/lämmittelyä Vauvajumppa Vapaata oleilua Loppulaulu
	3.10.	5 vanhempaa ja 4 vauvaa	Alkulaulu Esittäytymis- ja kuulumiskierros Median käyttö vauvaperheissä - keskustelu Vapaata oleilua Loppulaulu

7 Aineistonkeruu ja analysointi

7.1 Aineistonkeruu

Laadullista tutkimusaineistoa voi kerätä monella tavalla. Tässä opinnäytetyössä aineistoa kerättiin avoimella haastattelulla ja havainnoinnilla, jotka ovat molemmat tyypillisiä laadullisia aineistonkeruumenetelmiä. Laadullisessa tutkimusmenetelmässä lähtökohtana on ajatus siitä, että tutkimus on subjektiivista. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkijan oma ymmärryshorisontti vaikuttaa tutkimuksessa tehtyihin valintoihin, tulkintoihin ja johtopäätöksiin. (Vilkkä 2015.)

Tämän opinnäytetyön aineistoa kerättiin havainnoimalla viittä eri tuokiota syksyllä 2019. Kaksi havainnointia toteutettiin lapsi-vanhempi ryhmässä ja kolme vauvakerhossa. Jokaisella tuokiolla kaksi opinnäytetyöntekijää ohjasi ja yksi havainnoi. Myös työntekijä havainnoi jokaista tuokiota ja kertoi havainnoistaan lyhyesti tuokioiden jälkeen ja tarkemmin haastattelussa. Alla oleva taulukko 3 kuvaa tarkemmin aineistonkeruun etenemisen.

Taulukko 3. Aineistonkeruu.

Aineistonkeruumenetelmä	Päivämäärä	Kohde	Kuvaus
Havainnointi	30.8.	Lapsi-vanhempi ryhmä	2 havainnoi (1 opinnäytetyön tekijä ja 1 Tourutuvan työntekijä)
	27.9.		
	5.9.	Vauvakerho	
	19.9.		
	3.10.		
Haastattelu	7.10.	Tourutuvan työntekijä	1 haastateltava, 3 haastattelijaa

7.1.1 Avoin havainnointi

Havainnointi on hyödyllinen menetelmä kehittämistyötä tehdessä. Havainnointi voidaan suorittaa joko luonnollisessa tai keinotekoisissa tilanteissa, eli laboratorio-oloissa. Sitä voidaan käyttää itsenäisesti tai esimerkiksi kyselyä tai haastattelua täydentämään ja tukemaan. Tutkimusmenetelmänä havainnointi ei ole satunnaista katselua, vaan suunniteltua ja systemaattista tarkkailua. Havainnointi sopii kehittämiss tehtäviin, joissa on tarkoituksena saada tietoa yksilön toiminnasta ja vuorovaikutuksesta toisten kanssa tai jos kehittämiskohteena ovat esimerkiksi esineet, kuvat tai ympäristö. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2009, 103.)

Tässä opinnäytetyössä havainnointi toteutettiin vapaana havainnointina. Vapaassa havainnoinnissa tutkittavat tapaukset määritellään aluksi vain yleisluontoisesti. Havainnoinnin aikana tutkittavia tapauksia ja lisätietoja voidaan lisätä harkinnan mukaan, mikäli se auttaa kohteen ymmärtämisessä. (Toteava havainnointi ja koe 2007.) Tässä opinnäytetyössä havainnointi suoritettiin luonnollisessa ympäristössä, perhekeskus Tourutuvalla. Havainnoinnin tarkoituksena oli arvioida niitä ideavihkon toimintoja, jotka ohjattiin ryhmissä kehittämistyön aikana. Havainnoinnissa käytettiin apuna havainnointirunkoa, jossa oli havainnoinnin pääkohteet. Havainnoinnin pääkohteet olivat varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen, toiminta, ohjaus ja ajankäyttö.

Tässä opinnäytetyössä kaikki havainnointi pohjautui varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseen. Opinnäytetyössä havainnoitiin tuokioiden hyödyllisyyttä ja toimivuutta varhaisen vuorovaikutuksen näkökulmasta. Havainnoinnissa keskityttiin siihen, tukivatko tuokiot varhaista vuorovaikutusta, ja, jos tukivat, niin millä tavoin. Havainnoinnin aikana tarkasteltiin, syntyikö lapsen ja vanhemman välille yhteys ja vaikuttivatko lapsi sekä vanhempi nauttivan toiminnasta. Myös katsekontakti, ilmeet, eleet, kosketus ja sanallinen vuorovaikutus olivat havainnoinnin kohteena.

Varhaisen vuorovaikutuksen tukemisen lisäksi havainnoinnissa kiinnitettiin huomiota ajan käyttöön, toimintaan ja ohjaukseen. Ajan käyttöä havainnoidessa kiinnitettiin huomiota siihen, oliko toiminnan kesto sopiva. Jos kesto olisi ollut esimerkiksi

liian pitkä, lapset eivät olisi jaksaneet keskittyä ja tavoite varhaisen vuorovaikutuksen tukemisesta ei olisi toteutunut halutulla tavalla. Toiminnan havainnoinnissa tarkasteltiin, sopiko toiminta ikätasoltaan ja kiinnostavuudeltaan kohderyhmälle. Jos toiminta olisi ollut esimerkiksi liian haastavaa tai liian helppoa, toiminta ei olisi hyödyksi lapsille eikä tukisi varhaista vuorovaikutusta riittävästi. Ohjausta havainnoidessa tarkasteltiin, tuettiin ohjauksen avulla varhaista vuorovaikutusta, oliko ohjaus riittävän selkeää ja rauhallista, sekä annettiin vuorovaikutukselle tilaa.

Havainnointi toteutettiin perhekeskuksen isossa ryhmätilassa, jossa sekä lapsi-vanhempi ryhmän että vauvakerhon ohjattu toiminta järjestettiin. Lukuun ottamatta askarteluja, ryhmien asiakkaat asettautuivat havainnointilanteissa lattialle piiriin ohjaajien kanssa, jolloin havainnoitavana oli koko ryhmä. Askartelut toteutettiin porrastetusti pöytäryhmien äärellä, jolloin havainnoitavana oli kerrallaan vain ohjaajat ja osa asiakkaista. Havainnointilanteissa havainnoija sijoittui taka-alalle, kuitenkin niin, että havainnoijalla oli koko ajan hyvä näkö- ja kuuloyhteys havainnoitavaan kohteeseen. Jokaisella toimintatuokiokerralla havaintojen kirjaamiseen käytettiin havainnointivihkoa. Havainnointivihkoon oli etukäteen kirjattu havainnoitavat pääkohteet, jolloin havainnointilanteessa kirjaukset tehtiin näiden pääkohtien alle ranskalaisin viivoin.

7.1.2 Avoin haastattelu

Avoimella haastattelulla tarkoitetaan haastattelua, jossa haastattelija keskustelunomaisesti selvittää haastateltavan mielipiteitä, ajatuksia, tunteita sekä käsityksiä. Haastattelussa ei tarvitse pysyä rajatusti yhden aiheen sisällä, vaan aihe voi muuttua luontevasti keskustelun mukana. Avoimeen haastatteluun tarvitaan pääsääntöisesti paljon aikaa ja useita haastattelukertoja. Avoin haastattelu yleensä vaatii haastateltavalta hyviä haastattelutaitoja, sillä haastattelijan vastuulla on ohjata tilannetta, koska selkeää haastattelurunkoa ei ole. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 209.)

Tässä opinnäytetyössä käytettiin avointa haastattelua, sillä tarkoituksena oli, että haastattelutilanne olisi mahdollisimman keskustelunomainen ja luonteva. Haastattelu toteutettiin, kun kaikki tuokiot oli pidetty. Haastattelussa haastateltiin tuokioilla mukana ollutta henkilökunnan jäsentä. Tähän opinnäytetyöhön valikoitui avoin haastattelu, koska se mahdollisti parhaiten avoimen ja monipuolisen palautteen antamisen, sillä avoimen haastattelun kautta Tourutuvan työntekijällä oli mahdollisuus kertoa havainnoistaan ja ajatuksistaan vapaasti. Haastattelun lisäksi jokaisen tuokion jälkeen pidettiin palautekeskustelu Tourutuvan työntekijän kanssa. Palautekeskusteluissa käytiin lyhyesti läpi, miten tuokiot olivat onnistuneet ja mitä kehitettävää niissä oli. Keskusteluissa keskityttiin pääasiassa ohjauksen näkökulmaan, jotta seuraavalla kerralla ohjauksessa onnistuttaisiin paremmin ja näin ollen varhaista vuorovaikutustakin pystyttäisiin tukemaan paremmin.

Haastattelussa käytiin läpi ohjattuja toimintatuokioita ja ideavihkoa kokonaisuutena. Lisäksi pohdittiin yhdessä, onko ideavihkossa vielä jotain kehitettävää. Haastattelun alussa käytiin ideavihkoa kohta kohdalta läpi, jolloin haastateltava antoi jokaisesta kohdasta kommentteja. Tämän jälkeen ideavihkoa ja tuokioita arvioitiin tavoitteiden pohjalta. Haastattelussa keskityttiin erityisesti siihen, tukeeko toiminta varhaista vuorovaikutusta. Lisäksi pohdittiin ideavihkon monipuolisuutta ja hyödyllisyyttä erilaisista näkökulmista.

7.2 Aineiston analysointi

Opinnäytetyön aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, joka sopii erityisesti laadullisen aineiston analyysiin. Sisällönanalyysin avulla aineistoa eli dokumentteja voidaan analysoida systemaattisesti ja objektiivisesti. Dokumentti voi olla lähes mikä tahansa kirjalliseen muotoon saatettu materiaali, kuten kirja, haastattelu, puhe tai keskustelu. Sisällönanalyysimenetelmällä pyritään saamaan aineiston pohjalta kuvaus tutkittavasta ilmiöstä tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Analysoitavaa aineistoa opinnäytetyössä olivat havainnointivihko ja työntekijän haastattelu. Haastattelusta saatu aineisto litteroitiin. Litteroitua aineistoa tuli 15 sivua tekstiä fonttikoolla 12 ja rivivälillä 1,5. Havainnoinnista saatu aineisto oli valmiiksi tekstimuodossa. Lainausten tunnistemerkinnöiksi valittiin haastatteluun H1 ja havainnoiteihin K1, K2, jne.

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa ensimmäiseksi tulee päättää, mihin aineistossa kiinnitetään huomiota. Kiinnostuksen kohteet tulevat tutkimuksen tarkoituksesta ja tutkimustehtävästä. (Tuomi & Sarajärvi 2018.) Kiinnostuksen kohteena tässä opinnäytetyössä oli ideavihkon toiminnan hyödyllisyys ja toimivuus varhaisen vuorovaikutuksen näkökulmasta. Tavoitteena oli selvittää, tukeeko ideavihkoon kerätty toiminta varhaista vuorovaikutusta.

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi jakautuu karkeasti kolmeen vaiheeseen. Ensimmäinen vaihe on aineiston redusointi eli pelkistäminen. Siinä tutkimukselle epäolennaiset asiat karsitaan pois aineistosta. Se voidaan tehdä esimerkiksi alleviivaamalla tutkimustehtävälle olennaiset ilmaisut. (Tuomi & Sarajärvi 2018.) Tässä opinnäytetyössä eri ilmiöt eroteltiin värikoodaamalla teksti. Pelkistämisen jälkeen aineisto klusteroidaan, eli ryhmitellään alaluokiksi (Tuomi & Sarajärvi 2018). Taulukossa 4 on esitetty kolme esimerkkiä opinnäytetyön aineiston pelkistämisestä ja ryhmittelystä alaluokkiin.

Taulukko 4. Esimerkki aineiston pelkistämisestä ja jakamisesta alaluokkiin.

Alkuperäinen ilmaisu	Pelkistetty ilmaisu	Alaluokat
“Osa lapsista näytti nauttivan paljon ja toiminta aiheutti hauskoja vuorovaikutustilanteita” K4	Toiminnasta nauttiminen vuorovaikutustilanteissa	Vuorovaikutustilanteet
“Ja mun mielestä te onnistuitte monessa, monessa kohtaa siinä, että ne tekemiset oli sellasia yhdessä tehtäviä asioita” H1	Toiminnassa korostui yhdessä tekeminen	Yhdessä tekeminen
“...onnistuitte tekemään perhekeskus Tourutuvan näköistä toimintaa ja sitte juuri sopivaa toimintaa meidän perheryhmiin, joissa on huomioitava sekä lapset ja aikuiset, molemmat, että ei suunnata ainoastaan lapsille sitä toimintaa.” H1	Toiminta oli perhekeskukseksi sopivaa. Toiminnassa huomioitiin sekä lapset että aikuiset.	Kohderyhmään sopivaa toimintaa

Aineiston klusteroinnin jälkeen seuraa abstrahointi, eli tutkimuksen kannalta oleellinen tieto erotetaan ja sen pohjalta luodaan teoreettisia käsitteitä. Klusteroinnin voidaan katsoa olevan abstrahointiprosessin yksi osa. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä edetään empiirisestä aineistosta kohti teoreettisempaa näkemystä tutkittavasta ilmiöstä, eli se pohjautuu päättelyyn ja tulkintaan. Abstrahoinnissa alkuperäisen aineiston kielellisistä ilmauksista muodostetaan teoreettisia käsitteitä ja johtopäätöksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2018.) Tässä opinnäytetyössä abstrahointivaiheessa aineiston yläluokiksi syntyivät toiminnan sisältö, toiminnan sopivuus, toiminnan ohjaus, toiminnan hyödyllisyys ja toiminnan monipuolisuus. Taulukossa 5 näkyy alaluokkien eteneminen yläluokiksi ja taulukossa 6 yläluokkien liittyminen yhdistävään luokkaan. Yhdistäväksi luokaksi valikoitui varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen, sillä toiminnan sopivuus, sisältö, hyödyllisyys, monipuolisuus ja ohjaus vaikuttavat siihen, tukeeko toiminta varhaista vuorovaikutusta.

Taulukko 5. Esimerkki aineiston luokittelusta yläluokkiin.

Alkuperäinen ilmaisu	Alaluokka	Yläluokka
<p>“Osa lapsista näytti nauttivan paljon ja toiminta aiheutti hauskoja vuorovaikutustilanteita” H1</p> <p>“Kokonaisuudessaan hyvä vuorovaikutushetki lapsen ja vanhemman välille, joka näytti tuottavan kaikille iloa!” H1</p> <p>“Vauvat vaikuttivat innostuneelta, sillä he heiluttelivat käsiä ja jalkoja ja hymyilivät.” K3</p> <p>“...onnistuitte tekemään perhekeskus Tourutuvan näköistä toimintaa ja sitte juuri sopivaa toimintaa meidän perheryhmiin, joissa on huomioitava sekä lapset ja aikuiset, molemmat että ei suunnata ainoastaan lapsille sitä toimintaa.” H1</p>	<p>Vuorovaikutustilanteet Ilo Toiminnasta nauttiminen Kohderyhmään sopivaa toimintaa</p>	<p>Toiminnan sopivuus</p>
<p>“Ja mun mielestä te onnistuitte monessa, monessa kohtaa siinä, että ne tekemiset oli sellasia yhdessä tehtäviä asioita” H1</p> <p>“Lapset ja vanhemmat osallistuivat hyvin.” K1</p>	<p>Yhdessä tekeminen Osallistuminen</p>	<p>Toiminnan sisältö</p>

Taulukko 6. Yläluokkien liittyminen yhdistävään luokkaan.

Yläluokka	Yhdistävä luokka
Toiminnan sopivuus	Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen
Toiminnan sisältö	
Toiminnan hyödyllisyys	
Toiminnan monipuolisuus	
Toiminnan ohjaus	

8 Kehittämistyön tulokset

Opinnäytetyö oli toiminnallinen kehittämistyö, jonka tuotoksena syntyi ideavihko varhaista vuorovaikutusta tukevasta toiminnasta perhekeskuksen työntekijöiden käyttöön. Tavoitteena oli tehdä ideavihkosta monipuolinen, hyödyllinen ja varhaista vuorovaikutusta tukeva. Nämä tavoitteet pidettiin mielessä niin aineiston keruussa kuin aineiston analysoinnissakin. Aineiston analysoinnissa aineistosta nostettiin esiin ne asiat, jotka liittyivät tavoitteisiin. Aineistoa tarkastellessa kiinnitettiin siis huomiota varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseen, toiminnan monipuolisuuteen ja hyödyllisyyteen. Ja kun näitä tekijöitä tarkasteltiin, nousi aineistosta esiin myös ohjaus, sisältö ja sopivuus kohderyhmälle.

Toiminnan sopivuus

“...onnistuitte tekemään perhekeskus Tourutuvan näköistä toimintaa ja sitte juuri sopivaa toimintaa meidän perheryhmiin, joissa on huomioitava sekä lapset ja aikuiset...” H1

Aineistosta tehtyjen havaintojen perusteella toimintatuokiot olivat sopivan mittaisia ja sopivia kohderyhmälle, sillä lapset jaksoivat keskittyä niihin pääosin hyvin. Niiden toiminta oli laadukasta, hyvin suunniteltua ja ne sopivat käytettäväksi ryhmätoiminnassa uudelleen. Toimintatuokiot sisälsivät eri ikäryhmille sopivaa toimintaa ja niissä huomioitiin hyvin sekä lapset että aikuiset. Toiminta sopi myös perhekeskuksen arvo-

pohjaan, se oli perhekeskuksen näköistä ja vaikutti sopivan hyvin kaikenlaisille osallistujille. Monet toimintatuokioille osallistuvista vaikuttivat innostuneilta ja olevan täysillä mukana. Kokonaisuudessaan ideavihkon toiminta vaikuttaa sopivan Tourutuvan asiakasryhmille ja perhekeskuksen toimintaan.

Toiminnan sisältö

“...justiisa ne perus asiat, että kenelle ja mistä syystä tehdään...” H1

Ideavihkon koettiin olevan kokonaisuudessaan laaja ja hyvä kokonaisuus. Vihko sisälsi selkeät kuvaukset ja ohjeet toimintatuokioiden aiheista. Ideavihkossa oli pääsääntöisesti sopivan verran teoriaa, jonka avulla perusteltiin hyvin toiminnan tarkoitusta ja hyödyllisyyttä. Joihinkin aiheisiin olisi kuitenkin voinut vielä syventyä teorian avulla paremmin. Ideavihkon teoriassa korostui yhdessä tekeminen ja varhaisen vuorovaikutuksen näkökulma. Ohjatut toimintatuokiot sisälsivät erilaisia vaihtoehtoja toiminnan toteutukseen ja niissä oli tärkeänä tekijänä huomioitu myös turvallisuus.

“...media kertaan olis voinu jollaki tavalla vielä siihen niinku vuorovaikutuksellisuuteen paneutua ehkä enemmän.” H1

Aineistosta nousi esille, että toimintatuokioita pidettäessä teoriaa olisi voinut esitellä enemmän muun muassa media-aiheisella kerralla. Tällöin olisi esimerkiksi voinut tarkastella vielä vahvemmin median käytön vaikutusta varhaiseen vuorovaikutukseen. Myös ideavihkoon voisi lisätä teoriaa median yhteydestä lapsen mielikuvituksen, tunteiden ja todellisuudentajun kehittymiseen. Yhdessä toimeksiantajan kanssa pohdittiin, olisiko vihkoon hyvä lisätä vielä yksi keskusteluaihe vanhemman hyvinvoinnista ja sen vaikutuksesta varhaiseen vuorovaikutukseen.

Toiminnan ohjaus

Ohjauksen näkökulmasta varhaista vuorovaikutusta onnistuttiin tukemaan toimintatuokioilla pääasiassa hyvin. Ohjaus oli luontevaa, kannustavaa ja positiivista. Ohjauksessa korostettiin yhdessä tekemistä ja vuorovaikutuksellisuutta. Ohjaus oli pääosin selkeää ja rauhallista, mutta välillä ohjatessa vuorovaikutusta vanhemman ja

lapsen välillä olisi voinut mahdollistaa vielä lisää ohjeistamisen selkeyttämisellä. Esimerkiksi joissain laululeikeissä olisi voinut vielä selkeämmin näyttää ja kertoa mitä tehdään ennen toiminnan aloitusta.

“...korostaa ennen ku se koko homma alkaa, että jos keksitte nii tehkää itse omia liikkeitä ja niin sit se ei mee siihen kattomiseen...” H1

Leikkien avaaminen selkeämmin etukäteen olisi voinut lisätä lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta, sillä tällöin vanhemman huomio olisi keskittynyt vähemmän ohjaajaan ja enemmän lapseen. Myös satuhieronnassa olisi voinut huomioida vuorovaikutuksen tukemisen paremmin, painottamalla vanhempia kuvittamaan satua omanlaisilla liikkeillä. Nyt monet vanhemmat katsoivat ohjaajasta mallia, jolloin keskittyminen lapseen saattoi jäädä vähäisemmäksi.

Toiminnan hyödyllisyys

“...kyllä aivan varmasti tulee niinku käyttöön täältä juttuja. Niinku et on nii sillä tavalla hyvin laadittu tämä kokonaisuus ja paketti...” H1

Ideavihkosta koettiin olevan hyötyä sekä asiakkaille että työntekijöille, sillä se toi laajasti tietoa ja käytännön välineitä eri tavoista tukea varhaista vuorovaikutusta ryhmätoiminnassa. Työntekijät voivat käyttää ideavihkoa toiminnan toteutuksessa, ja tätä kautta myös asiakkaat pääsevät hyötymään ideoista. Ohjatuista toimintatuokiosta erityisesti dialoginen vauvatanssi ja satuhieronta olivat asiakkaiden näkökulmasta hyödyllisiä, sillä osa asiakkaista oli jatkanut niiden tekemistä myös kotona. Työntekijän mielestä oli hyvä, että opinnäytetyön tekijät tulivat toteuttamaan toimintatuokioita käytännössä, sillä sen ansiosta työntekijät ottavat ideavihkon varmemmin käyttöön jatkossa.

Toiminnan monipuolisuus

“...ku kattoo tätä vihkoa niin sehän on hyvä ja laaja. Ja jo siinä mielessä, että mitä te piditte ne kerrat, nii jo se oli hyvin kattava ja semmonen vaihteleva...” H1

Aineistosta tehtyjen huomioiden perusteella ideavihko ja toimintatuokiot osoittautuivat monipuolisiksi. Jokaisella toimintatuokiolla oli jokin oma teema, toiminta oli vaihtelevaa ja erilaista joka kerralla. Ideavihko osoittautui laajaksi, monikäyttöiseksi ja muokattavissa olevaksi. Laaja materiaali tarjoaa valinnan mahdollisuuksia ja antaa hyviä ideoita toiminnan toteuttamiseen jatkossa. Erityisesti vuorovaikutukselliset laululeikit ovat monikäyttöisiä ja ne sopivat hyvin eri ikäisille lapsille, niin yhdessä vanhemman kanssa kuin ilmeinkin.

Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen

Aineistosta tehtyjen havaintojen perusteella ohjatut toimintatuokiot näyttivät tukevan varhaista vuorovaikutusta ja aiheuttavan hauskoja vuorovaikutustilanteita. Toimintatuokioissa korostui vuorovaikutuksellisuus ja ne olivat tunnelmaltaan iloisia. Toiminnan kautta lapsen ja vanhemman välille syntyi positiivisia vuorovaikutushetkiä, joihin sisältyi paljon kosketusta, katsekontaktia ja yhdessä tekemistä. Myös Puuran ja muiden (2018, 1346) tieteellisen katsauksen mukaan varhaista vuorovaikutusta tukevat vauvan ja vanhemman väliset myönteiset vuorovaikutushetket, sillä ne lisäävät vauvan hyvinolontunnetta ja kehittävät vauvan ja vanhemman välistä yhteyttä sekä kiintymystä toisiaan kohtaan.

“Vanhemmilla ja vauvoilla oli hyvä katsekontakti. Vauvat vaikuttivat inostuneelta, sillä he heiluttelivat käsiä ja jalkoja ja hymyilivät.” K3

Varhaista vuorovaikutusta tukee muun muassa vauvan sylissä pitäminen, vauvan kanssa seurustelu, silittely, hieronta ja erilaiset vuorovaikutusleikit (Puura ym. 2018, 1346-1347). Ohjaustuokiolla dialogisessa vauvatanssissa vauvan ja vanhemman välille syntyi paljon kosketusta, jutustelua ja hyvä katsekontakti. Vauvajumppassa syntyi myös paljon katsekontaktia ja kosketusta. Lisäksi jumppa sai vauvat hymyilemään ja nauramaan, joten vauvat näyttivät nauttivan siitä kovasti. Vuorovaikutukselliset laululeikit kerralla ja muutenkin laululeikeissä korostui yhdessä tekeminen ja niissä tuli paljon kosketusta ja läheisyyttä esimerkiksi sylissä olon, keinuttelen ja silittelyn kautta. Silittelyä ja muutenkin paljon kosketusta syntyi myös satuhieronnassa. Median käyttö vauvaperheessä kerralla itse keskustelu ei niinkään tukenut varhaista

vuorovaikutusta, mutta tähänkin kertaan sisältyi hyviä vuorovaikutusta tukevia lauleikkaita.

“...hyvä välillä asettautua miettimäänki niitä hyviä asioita siitä lapsesta...” H1

Positiivisia mietteitä lapsesta askartelussa oli hyvä, että vanhemmat pääsivät pohtimaan lapsensa hyviä puolia ja tätä kautta vahvistamaan positiivista mielikuvaa lapsestaan. Toimintatuokioiden lisäksi ideavihkon toiminnan arvioitiin kokonaisuudessaan tukevan varhaista vuorovaikutusta. Kaikissa ideavihkon toiminnoissa oli huomioitu varhainen vuorovaikutus jollakin tapaa, joissain toiminnoissa se korostui enemmän, jossain vähemmän.

Yhteenveto tuloksista

Lyhyesti tiivistettynä aineistosta ilmenee, että ohjatut toimintatuokiot olivat monipuolisia, kohderyhmälle sopivia ja niiden kautta syntyi paljon onnistuneita vuorovaikutustilanteita. Ideavihkon koettiin olevan kokonaisuudessaan monikäyttöinen, toiminnallinen sekä muokattavissa oleva ja näin ollen sopiva erilaisten ryhmien käyttöön. Ideavihko osoittautui hyödylliseksi niin työntekijöiden kuin asiakkaidenkin näkökulmasta.

9 Pohdinta

9.1 Johtopäätökset ja pohdinta

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tarkastella varhaista vuorovaikutusta ja sen merkitystä alle kolmevuotiaiden lasten kasvulle ja kehitykselle. Tavoitteena oli luoda teorian pohjalta ideavihko varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseen ryhmätoiminnassa. Tavoitteena oli myös, että ideavihko on monipuolinen ja hyödyllinen, jotta työntekijät saisivat uudenlaisia ideoita työnsä toteuttamiseen, ja tätä kautta Tourutuvan asiakkaat pääsisivät hyötymään suunnittelemastamme varhaista vuorovaikutusta tukevasta toiminnasta.

Aineistosta saatujen tulosten perusteella onnistuimme tukemaan toiminnassamme varhaista vuorovaikutusta hyvin. Kaikessa suunnittelemassamme toiminnassa lähtökohtana oli varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen, mikä näkyi ohjaamillamme tuokioilla ja kokonaisuudessaan ideavihkossa. Huomioimme jokaisessa ideavihkon toiminnassa varhaisen vuorovaikutuksen näkökulman vaikkakaan toiminta ei sellaisenaan olisi tukenut täysin varhaista vuorovaikutusta. Kaikessa toiminnassa pääpaino oli vanhemman ja lapsen yhteisessä tekemisessä ja tätä kautta lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutussuhteen tukemisessa.

Tulosten perusteella voidaan todeta, että kaikilla toimintatuokioilla oli jollakin tapaa varhaista vuorovaikutusta tukevaa toimintaa. Erityisen hyvin varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen toteutui dialogisessa vauvatanssissa ja vauvajumpassa. Molemmissa toiminnoissa korostui iloinen yhdessä tekeminen vanhemman ja lapsen välillä. Tällöin vanhemman ja lapsen välille syntyi paljon vuorovaikutusta, katsekontaktia ja kosketusta.

Onnistuimme tekemään ideavihkosta suhteellisen monipuolisen ja kokoamaan siihen useita eri tapoja tukea varhaista vuorovaikutusta erilaisissa perheryhmissä. Vihkosta löytyy toimintaa sekä vauva- että taaperoikäisille. Osa toiminnasta on sovellettavissa molemmille ikäryhmille, kuten laululeikit, ja osa oli selkeästi suunnattu vain toiselle ikäryhmälle, kuten esimerkiksi vauvahieronta vauvoille ja askartelut taaperoille.

Tulosten perusteella onnistuimme tekemään ideavihkosta hyödyllisen niin työntekijöiden kuin asiakkaidenkin näkökulmasta. Erityisesti hyödyllisyyttä näytti parantavan se, että kävimme testaamassa ideavihkon toimintaa käytännössä. Työntekijöiden on helpompi ottaa ideavihko käyttöön, kun osa toiminnoista on jo ennakkoon tuttuja. Työntekijöillä on nyt myös parempi käsitys toiminnan sopivuudesta ja toimivuudesta perhekeskuksen vauvakerhoon ja lapsi-vanhempi ryhmään. Ja koska tulosten perusteella työntekijät kokivat ideavihkon toiminnan olevan sopivaa perhekeskuksen ryhmiin, todennäköisyys ideavihkon käyttöönotolle ja hyödyntämiselle lisääntyy. Tätä kautta myös asiakkaat pääsevät todennäköisemmin hyötymään ideavihkon toiminnasta. Kuitenkin varsinainen hyödynnettävyys selviää vasta ajan kuluessa, kun selviää

kuinka paljon työntekijät ovat hyödyntäneet ideavihkoa, ja onko se toiminnan kautta osoittautunut hyödylliseksi ja monipuoliseksi.

Tulosten mukaan ohjauskerroilla toimintahetkien pituus oli hyvä ja toiminta oli kohderyhmälle sopivaa ja kiinnostavaa. Ohjaukseen olisi kuitenkin voinut joillain kerroilla kiinnittää enemmän huomiota. Etukäteen olisi voinut miettiä enemmän, miten varhaisesta vuorovaikutuksesta saadaan tuettua ohjaustuokioiden aikana ohjauksen keinoilla. Saimme kuitenkin luotua mukavan ja rennon ilmapiirin, jossa niin lapset kuin vanhemmatkin näyttivät viihtyvän. Ryhmätoiminnassa ohjaajan kannattaakin kiinnittää huomiota myös miellyttävän ja turvallisen ilmapiirin luomiseen, koska silloin ryhmään osallistujat viihtyvät, uskaltavat keskustella ja osallistua toimintaan omalla tavallaan. (Kalliola, Kurki, Salmi & Tamminen-Vesterbacka 2010, 113.)

Tuloksiin oli vaikea yhdistää teoriaa, koska ideavihkon tekemiseen ei ole mitään tiettyä mallia, ulkoasua lukuun ottamatta. Ideavihkon arviointi perustuu lähes kokonaan omiimme ja Tourutuvan työntekijän havaintoihin ja mielipiteisiin. Esimerkiksi ideavihkon hyödyllisyyden arviointi pohjautuu työntekijän subjektiiviseen kokemukseen, eikä sitä voi teoreettisesti perustella. Varhaisen vuorovaikutuksen tukemisesta löytyy kuitenkin teoriaa, joten siltä osin aineistoa on pystytty vertaamaan teoriaan.

Tutustuimme teoriaan varhaisesta vuorovaikutuksesta, varhaisen vuorovaikutuksen tukemisesta, kiintymyssuhteista ja mentalisaatiosta. Valitsimme alakäsitteiksi kiintymyssuhteet ja mentalisaation, sillä ne liittyvät olennaisesti varhaiseen vuorovaikutukseen. Keräsimme tietoa siitä, mikä merkitys varhaisella vuorovaikutuksella vanhemman ja lapsen välillä on, sekä miten sitä voidaan tukea. Lisäksi pohdimme mitkä näistä tavoista sopisivat käytettäväksi myös perheryhmissä. Keräämämme tiedon pohjalta loimme ideavihkon. Ideavihkoon pyrimme keräämään mahdollisimman paljon erilaisia ryhmissä toteutettavissa olevia toimintoja, joiden avulla varhaista vuorovaikutusta voidaan tukea.

Ideavihkon suunnittelu oli mukavaa ja erilaisia välineitä varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseen löytyi paljon. Vaikeutena oli menetelmien rajaaminen, sillä aika ei olisi riittänyt siihen, että olisimme ottaneet ideavihkoon paljon eri menetelmiä ja niistä löytynyttä teoriatietoa. Menetelmien testaaminen toimintatuokioissa oli antoisaa, sillä pääsimme samalla tutustumaan vauvakerhoon ja lapsi-vanhempi ryhmien toimintaan sekä havainnointiin tutkimusmenetelmänä. Näin saimme ideavihkon toivuudesta varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseen enemmän tietoa.

Testasimme käytännössä vuorovaikutuksellisia laululeikkejä, askartelua, dialogista vauvatanssia, vauvajumppaa, satuhierontaa ja keskustelua mediasta. Vuorovaikutuksellisia laululeikkejä tuli toimintatuokioihin joka kerralla muutenkin, joten jälkepäin ajateltuna niille ei olisi tarvinnut olla erillistä kertaa. Kävimme ohjaamassa toimintaa lapsi-vanhempi ryhmässä sekä vauvakerhossa. Suuri osa ideavihkon toiminnasta oli helpompi toteuttaa vauvoille, joten pohdimme, olisiko toiminta kannattanut toteuttaa vain vauvakerhossa. Kuitenkin opinnäytetyön tavoitteena oli tarkastella alle kolmevuotiaiden varhaista vuorovaikutusta, joten päädyimme siihen tulokseen, että oli hyvä päästä kokeilemaan toimintaa myös taaperoiikäisten lasten kanssa.

Halusimme opinnäytetyömme kautta tuoda esiin varhaista vuorovaikutusta, sen merkitystä ja tukemisen keinoja. Tästä syystä näimme tärkeänä, että luomme myös konkreettisen apuvälineen, jota voitaisiin oikeasti hyödyntää varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseen. Koemme, että paikkana Toututuvan perhekeskus on sellainen, johon ideavihko sopii erityisen hyvin. Vaikka ideavihko on suunnattu erityisesti Tourutuvan työntekijöille, koemme, että siitä voisi olla hyötyä muillekin perheiden kanssa työskenteleville. Ideavihko sisältää melko laajasti erilaista ja muokattavissa olevaa toimintaa, joten uskomme sieltä löytyvän sopivaa toimintaa myös muihin ympäristöihin.

Opinnäytetyön teon kautta opimme paljon varhaisesta vuorovaikutuksesta ja sen tukemisen mahdollisuuksista varhaiskasvatuksessa ja sosiaalisella alalla. Käsitteemme varhaisen vuorovaikutuksen merkityksestä on vahvistunut entisestään. Koemme, että olemme saaneet opinnäytetyön teon kautta paljon uutta tärkeää tietoa, josta tulee varmasti olemaan hyötyä tulevaisuudessa. Olemme saaneet lisää valmiuksia muun

muassa lapsiperheiden kanssa työskentelyyn. Uskomme, että osaamme nyt paremmin tunnistaa varhaiseen vuorovaikutukseen liittyviä haasteita ja tukea perheitä varhaisessa vuorovaikutuksessa. Koemme oppineemme myös kehittämistyön toteutuksesta.

Ideavihkoa voisi kehittää vielä eteenpäin lisäämällä ideavihkossa jo oleviin menetelmiin lisää materiaalia. Vihkoon voisi myös lisätä enemmän menetelmiä. Samanlainen työväline voisi olla hyödyllinen myös isompien lasten ja heidän vanhempiensa välisen vuorovaikutuksen tukemisessa. Samantyyppisen ideavihkon vuorovaikutuksen tueksi voisi siis kehittää myös yli kolmevuotiaille lapsille.

9.2 Eettisyys ja luotettavuus

Puhuimme toimeksiantajan kanssa alkuvaiheessa tutkimuslupien tarpeellisuudesta, mutta toimeksiantaja koki, ettei niitä tarvita. Ohjauskerroilla lapsi-vanhempi ryhmässä ja vauvakerhossa kerroimme osallistujille, että teemme opinnäytetyötä Tourotuvalle varhaisesta vuorovaikutuksesta ja että ohjauskertamme liittyvät siihen. Heitä myös informoitiin ohjausten aikana tapahtuvasta havainnoinnista. Ryhmiin osallistuminen oli kävijöille vapaaehtoista, mutta osallistujille olisi voinut selkeämmin painottaa, että paikalta olisi voinut poistua vielä toimintahetken alettuakin, mikäli ei olisi halunnut olla paikalla havainnoinnin aikana.

Ohjaus vaikuttaa siihen, kuinka hyvin varhaista vuorovaikutusta onnistutaan tukemaan. Voidaankin ajatella, että mitä parempaa ohjaus on, sitä paremmin varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen onnistuu. Koska emme ole kokeneita lapsi-vanhempi ryhmän ohjaajia, tuli ohjauksessa väistämättäkin esiin tekijöitä, jotka olisivat kokemuksen kautta onnistuneet paremmin. Kehityimme kuitenkin ohjauksessa testauskertojen edetessä ja viimeisillä kerroilla ohjauksessa ilmeni vähemmän kehitettäviä seikkoja. Ja vaikka ohjauksessa olikin joillain kerroilla parantamisen varaa, oli ohjauksemme kuitenkin luontevaa ja onnistuimme kohtaamaan asiakkaat läsnäolevasti. Myös Laineen ja muiden (2014, 228) mukaan läsnäolo, aito kohtaaminen ja kiinnostus ryhmän jäseniin on tärkeää.

Lisäksi osa toimintatuokioilla käytettävistä menetelmistä oli meille uusia, joten luotettavuuteen voi vaikuttaa myös se, että osaa menetelmistä testataan vasta ensimmäistä kertaa. Havainnoinnin osalta luotettavuuteen voi vaikuttaa esimerkiksi se, onko havainnoissa tehty oikeanlaisia tulkintoja ja päätelmiä tai onko havainnointi ollut riittävän tarkkaa. Lisäksi luotettavuuteen voi vaikuttaa se, että aineisto oli pieni. Erityisesti vauvakerhossa osallistujamäärä oli vähäinen, jolloin myös aineisto siellä tehdyistä ohjauksista jäi suppeaksi.

Ensimmäisillä kerroilla emme osanneet vielä havainnoida toimintaa täysin varhaisen vuorovaikutuksen tukemisen näkökulmasta, joten oli hyvä, että kertoja oli monta. Havainnoinnin luotettavuutta lisäsi kuitenkin se, että sovimme havainnoitavat asiat yleisluontoisesti etukäteen, teimme niistä löyhän havainnointirungon, jossa oli havainnoinnin pääkohteet ja kirjasimme sen ylös havainnointivihkoon. Näin varmistimme, että kaikki havainnoivat samoja asioita, vaikka tiukkaa havainnointirunkoa ei ollutkaan.

Kokemusta lapsi-vanhempiryhmien ohjaamisesta ja ryhmien havainnoinnista meillä oli vain vähän, mikä voi osaltaan vaikuttaa kehittämistyön tekemiseen ja ohjaustuokioilla tehtäviin havaintoihin. Luotettavuuden kannalta voidaankin pohtia, onko ohjaaminen ja havainnointi riittävän hyvää, jotta varhaisen vuorovaikutuksen tukemista voidaan arvioida täysin totuudenmukaisesti. Havainnoimalla myös ohjausta ohjauskertojen aikana pyrimme kuitenkin varmistamaan, että ohjauksesta johtuvat seikat saataisiin otettua mahdollisimman hyvin huomioon.

Opinnäytetyön luotettavuutta lisää se, että tekijöitä on kolme. Se antaa suuremmat resurssit esimerkiksi tiedonhakuun ja hankitun teorian tiedon luotettavuutta arvioi useampi henkilö. Lisäksi havainnoinnista ja haastatteluista syntyvää aineistoa analysoi kolme henkilöä, jolloin vaara sille, että aineistosta tehdään vääriä tulkintoja, pienenee. Luotettavuutta pyritään lisäämään myös käyttämällä kahta eri metodia aineiston hankintaan, havainnointia ja Tourutuvan työntekijän haastattelua.

Lähteet

Bainbridge N. & Heath A. 2007. Vauvahieronta. Helsinki: WSOY.

Eglund, M., Kuo, S., Puig, J. & Collins W. 2011. Early roots of adult competence: The significance of close relationships from infancy to early adulthood.

Toteava havainnointi ja koe. 2007. Viitattu 14.5.2019. <http://www2.uiah.fi/projects/metodi/062.htm#vaphav>

Hallamaa, J. Yhdessä toimimisen etiikka. 2017. Tallinna: Gaudeamus.

Heikkinen, H., Rovio, E. & Syrjä, L. 2008. Toiminnasta Tietoon. 3 p. Helsinki. Hansaprint Direct Oy.

Hermanson, E. 2019. Varhainen vuorovaikutus ja itsetunnon kehitys. Terveyskirjasto. Viitattu 19.8.2019. https://www.terveyskirjasto.fi/kotisivut/tk.koti?p_artikkeli=kot00302

Hermansson, E. 2012a. Vastasyntynyt. Terveyskirjasto. Viitattu 28.10.2019. https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_teos=&p_artikkeli=kot00101

Hermansson, E. 2012b. Neljän-viiden kuukauden iässä.... Terveyskirjasto. Viitattu 28.10.2019. https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=kot00107

Hermansson, E. 2012c. Kuuden kuukauden iässä.... Terveyskirjasto. Viitattu 28.10.2019. https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_teos=&p_artikkeli=kot00108

Hermansson, E. 2012d. Kahdeksan kuukauden iässä. Terveyskirjasto. Viitattu 28.10.2019. https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_teos=&p_artikkeli=kot00109

Hermansson, E. 2012e. Yksivuotiaana.... Terveyskirjasto. Viitattu 28.10.2019. https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_teos=&p_artikkeli=kot00110

Hermansson, E. 2012f. Kaksivuotiaana. Terveyskirjasto. Viitattu 28.10.2019. https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_teos=&p_artikkeli=kot00112

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino.

Hyvärinen, R. 2005. Millainen on toimiva potilasohje? Hyvä kieliasu varmistaa sanoman perillemenon. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. Viitattu 10.9.2019. <https://www.duodecimlehti.fi/duo95167>

Hughes, A. D. 2011. Kiintymyksen keskeinen vanhemmuus. Toimivuutta kasvatukseen. Tampere: PT-kustannus.

Isosävi, S. & Lunden, M. 2013. Vanhemman ja vauvan vuorovaikutuksellinen yhteis-säätely. *Psykologia* 48, 5-6, 371-382. Viitattu 28.3.2019. Janet.finna.fi Elektra.

Kaipiainen, M. 2007. Varhaisiän musiikkikasvatuksen potentiaalit äidin ja vauvan varhaisessa vuorovaikutussuhteessa. Pro gradu. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 1.11.2019. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/9880/1/URN_NBN_fi_jyu-2007312.pdf

Kalland, M. 2017. Mentalisaatiokyky vanhemmuudessa. Julkaisussa Laitinen, I & Ollikainen, S. Mentalisaatio – Teoriasta käytäntöön. Helsinki: Therapie-säätiö.

Kalliola, T., Kurki, A., Salmi M., & Tamminen-Vesterbacka T. 2010. Matkalla ohjaajuuteen. Helsinki: Kirjapaja.

Kataja, J., Jaakkola T. & Liukkonen J. 2011. Ryhmä liikkeelle! Toiminnallisia harjoituksia ryhmän kehittämiseksi. Jyväskylä: PS-kustannus.

G., Kochanska & S. Kim. 2013. Early attachment organization with both parents and future behavior problems: From infancy to middle childhood.

Kopakkala, A. Porukka, jengi, tiimi - Ryhmädynamiikka ja siihen vaikuttaminen. 2011. 3.Painos. Helsinki: Edita Prima Oy.

Larmo, A. 2010. Mentalisaatio – kyky pitää mieli mielessä. *Duodecim*. 126(6):616-22. Viitattu 10.9.2019. <https://www.duodecimlehti.fi/duo98674>

Laine A., Ruishalme O., Salervo P., Sivén T., & Välimäki P. 2014. Opi ja ohjaa sosiaali ja terveysalalla. 9.-11. painos. Helsinki: Sanoma Pro.

Lapsen ja vanhemman varhainen vuorovaikutus. 2018. Mannerehimin Lastensuojeluliitto. Viitattu 9.11.2019. <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/vanhemmuus-ja-kasvatus/lapsen-ja-vanhemman-varhainen-vuorovaikutus/>

Leinonen, J. 2004. Vanhemmuus lapsen kasvuympäristön osana. *Psykologia* 03/04, 176- 195. Viitattu 8.10.2019. Janet.finna.fi Elektra.

Mäntymää, M. 2006. Early mother-Infant Interaction. University of Tampere. Viitattu 14.10.2019. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/67591/951-44-6604-7.pdf?sequence=1>

Mäntymaa, M & Puura, K. 2011. Varhainen vuorovaikutus ja aivojen kehitys. Teoksessa Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Toim. Sinkkonen, J & Kalland, M. Helsinki: WSOYpro oy, 17-27.

Määttänen, K. 2005. Dialoginen vauvatanssi kehityksen edistäjänä. Stakes. Aiheita 2/2005.

Ojasalo, K. Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2009. Kehittämistyön menetelmät - Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. WSOYpro Oy.

Pajulo, M., Salo, S. & Pyykkönen, N. 2015. Mentalisaatio ihmistä suojaavana tekijänä. Duodecim. 2015; 131(11):1050-7. Viitattu 10.10.2019. <https://www.duodecimlehti.fi/lehti/2015/11/duo12278?keyword=varhainen%20vuorovaikutus>

Perhekeskus Tourutupa. 2019. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Jyväskylän yhdistys. Viitattu 22.4.2019. <https://jyvaskyla.mll.fi/perhekeskus-tourutupa/>

Pesonen, A. 2010. Varhainen vuorovaikutus on suotuisan psyykkisen kehityksen edellytys. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. Viitattu 13.10.2019. <https://www.duodecimlehti.fi/lehti/2010/5/duo98656>

Puura, K. & Mäntymaa, M. 2014. Aivojen kehitys ja mentalisaatio. Julkaisussa Viinikka, A. Mentalisaatio perheiden kohtaamisessa. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto.

Puura, K., Sannisto, T. & Riihonen, R. 2018. Mitä vauva haluaa? Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen neuvolassa. Lääkärilehti 21/2018, 73, 1345-1350. Viitattu 24.4.2019. http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/104312/mita_vauva_halua_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Rusanen, E. 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Toim. Finn Lectura. Porvoo: Bookwell.

Salo, S. & Kalland, M. 2014. Lapsen mentalisaatiokyky. Julkaisussa Viinikka, A. Mentalisaatio perheiden kohtaamisessa. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön - Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulun puheenvuoroja 72. Viitattu 16.4.2019. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>

Sinkkonen, J. 2018. Kiintymyssuhteet elämänkaareissa. Helsinki: Kustannus Duodecim.

Sinkkonen, J. & Kalland M. 2011. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro.

Sormunen, J. 2017. Aivojen kehitys: Tunteet ja itsesäätely opitaan vuorovaikutuksessa. Yle Areena 18.12.2017. Tiedeykkönen Extra-sarjan osa. Haastateltavana kehitys- ja kliinisen psykologian professori Anu-Katriina Pesonen. Kuunneltavissa Yle Areenassa. Viitattu 22.10.2019. <https://areena.yle.fi/1-4313649>

Tamminen, T. 2009. Varhaislapsuuden kokemukset ovat ratkaisevia. Lääkärilehti 64, 675. Viitattu

21.10.2019. <https://www.laakarilehti.fi/ajassa/paakirjoitukset/varhaislapsuuden-kokemukset-ovat-ratkaisevia/>

Tirkkonen, T. 2015. - Early attachment, mental well-being and development of Finnish children at preschool age Tampere: Juvenes print

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. E-kirja.

Tuovinen, S. 2014. Satuhieronta. Läsnaolevan kosketuksen ja sadun taikaa.

Viikko-ohjelma syksy 2019. 2019. Mannerheimin lastensuojeluliiton Jyväskylän yhdistys. Viitattu 1.11.2019. <https://jyvaskyla.mll.fi/perhekeskus-tourutupa/viikko-ohjelma-syksy-2019/>

Vilkka, H. 2015. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-kustannus. Ellibs verkkoaineisto. Sanovia.finna.fi.

Vinkkejä ohjetekstin tekijöille. N.d. Kotimaisten kielten keskus. Viitattu 10.9.2019. https://www.kotus.fi/ohjeet/virkakieli/ohjeita/ohjeita_ohjeiden_tekijoille

